

WORKING PAPERS

60

**Tomáš Domonkos – Miroslava
Jánošová – Filip Ostrihoň**

**Súčasný stav poznania problematiky
modelovania inkluzívneho rastu**

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTORI/I

Ing. Tomáš Domonkos, PhD.

Ing. Miroslava Jánošová

Ing. Filip Ostrihoň

RECENZENTI

Ing. Nora Mikušová, PhD.

Ing. Veronika Miťková, PhD.

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV č. 0371-11 „Inkluzívny rast v stratégii Európa 2020 – naivita alebo genialita?“

ABSTRAKT

Súčasný stav poznania problematiky modelovania inkluzívneho rastu

Problematika inkluzívneho rastu je jedným zo základných stavebných kameňov stratégie EU2020. V súčasnom období je to čoraz častejšie diskutovaná téma, ako jeden z možných spôsobov riešenia problémov trhov práce v európskych krajinách. Predložená štúdia je zameraná v prvom rade na preskúmanie a vymedzenie definície inkluzívneho rastu. Následne charakterizujeme vybrané makroekonomické modely aplikované v podmienkach Slovenskej Republiky (ďalej SR) a vo vybraných zahraničných krajinách relevantne ako podkladové materiály pre tvorbu dlhodobého modelu SR. Model bude navrhnutý tak, aby umožňoval preskúmanie konceptu inkluzívneho trhu práce, rôznych prístupov k aktívnej politike trhu práce (ďalej APTP), vzdelanostnej politiky resp. sociálnej politiky s ohľadom ich vplyvu na dlhodobý makroekonomický vývoj SR.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Inkluzívny rast, Dlhodobý model rastu, Makroekonomické modelovanie

ABSTRACT

Current state of knowledge modeling issues of inclusive growth

Inclusive growth as one of the cornerstones of the EU2020 strategy is currently considered as a possible approach of solving various labour market issues in EU member states. This study aims to discuss various definitions of inclusive growth. Later we present and discuss selected models applied in Slovakia and abroad relevant for the development of the long-run macroeconomic model of SR. The model will be constructed to be able to analyse the impact of inclusive market, different active labour market measures, educational policy or social policies on the economic development in SR in the long-run.

KEYWORDS

Inclusive growth, Long-run modelling, Macroeconomic modelling

JEL CLASSIFICATION: J01, J08, C30

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá/jú autor/i.

Technické spracovanie: Hajnalka Maršovská

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: tomas.domonkos@savba.sk

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava, 2014

O B S A H

ÚVOD.....	4
1. POLITICKÉ ASPEKTY PROBLEMATIKY	5
2. INKLUZÍVNY RAST	7
2.1 História a pojmy súvisiace s inkluzívnym rastom	7
2.2 Charakter a prejavy inkluzívneho rastu	8
2.3 Známe determinanty dosiahnutia inkluzívneho rastu	9
2.4 Meranie inkluzívneho rastu	11
2.5 Ex – ante analýzy hospodárskeho rastu	13
2.6 Aktívne opatrenia trhu práce (AFTP)	16
3. PREHLAD MAKROEKONOMICKÝCH MODELOV V PODMIENKACH SR A VO VYBRANÝCH ZAHRANIČNÝCH KRAJINÁCH RELEVANTNÝCH PRE KREOVANIE DLHODOBÉHO MODELU SR.....	21
3.1 História teórie rastu	21
3.2 Makroekonomické modely aplikované v podmienkach SR	22
3.3 Vybrané makroekonomické modely aplikované v zahraničí	26
ZÁVER.....	31
LITERATÚRA	32

Úvod

Problematika inkluzívneho rastu je v súčasnom pokrízovom období čoraz častejšie diskutovaná ako jeden z možných spôsobov riešenia problémov trhu práce a zmiernenia rozdielov v polarizácii spoločnosti. Tento pojem sa stal známym najmä v práci stratégie Európa 2020, kde je inkluzívny rast postavený do pozície jedného z troch základných pilierov rastu v Európskej únii.

Cieľom predloženej štúdie je zmapovanie súčasného stavu rozpracovanosti problematiky inkluzívneho rastu a makroekonomického modelovania v SR a vo vybraných zahraničných krajinách. Výsledky analýzy budú využívané ako podkladový materiál počas tvorby dlhodobého modelu slovenskej ekonomiky. Z toho dôvodu, aj výber diskutovaných modelov bol vykonaný v súlade so stanoveným cieľom. Model je navrhnutý tak, aby umožňoval dlhodobú projekciu ekonomického vývoja na obdobie niekoľkých dekád. Súčasne je dôležité aby bral do úvahy popri makroekonomickej teórii aj špecifické vlastnosti ekonomického vývoja v SR.

Štúdia je rozdelená do troch hlavných častí. V prvej časti sa venujeme politickým aspektom problematiky inkluzívneho rastu, najmä z pohľadu stratégie Európa 2020. Druhá časť je venovaná definícii a spôsobom merania inkluzívneho rastu. Tretia časť poskytuje prehľad v súčasnosti aplikovaných makroekonomických modelov ako v SR tak aj v zahraničí, ktoré sú relevantné pre analýzu a modelovanie rôznych politík trhu práce v podmienkach slovenskej ekonomiky. Samotná štúdia by mala byť zmapovaním danej problematiky v podmienkach Slovenskej republiky a v podmienkach zahraničia a zároveň by mala byť prípravou fázou na samotnú konštrukciu modelu. Predložená štúdia bola vypracovaná za podpory Agentúry pre podporu výskumu a vývoja v rámci projektu APVV-0371-11 počas prvej etapy riešenia.

1. POLITICKÉ ASPEKTY PROBLEMATIKY

Medzi mimoriadne dôležité fenomény súčasnosti je možné zaradiť rozširujúcu sa medzeru medzi bohatými a chudobnými, z ktorej vyplýva súdržnosť jednotlivých teritórií a zoskupení. Riešenie uvedených závažných otázok presiahlo hranice národných štátov a stalo sa predmetom diskusie samotných nadnárodných zoskupení. Dokladuje to aj stratégia „Európa 2020 – Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu“, ktorú publikovala Európska komisia (2010).

Predmetom stratégie Európa 2020 sú aktuálne problémy, ktoré okrem európskeho subkontinentu zasiahli celý svet. Kľúčovým momentom je riešenie hospodárskej krízy, ktorá v značnej miere spomalila vývoj krajín Európskej únie (EU), ale zároveň poukázala na nedostatky a slabé miesta únie ako celku. Európska komisia (2010) ich vidí v nízkej adaptácii nových technológií, vynálezov, inovácií, relatívne nízkej miere aktivity a stále markantnejšom starnutí populácie Európy.

Uvedená stratégia taktiež poukazuje na beh udalostí vo svete, ktorý na Európu „nepočká“ a bude naďalej napredovať svojim vlastným tempom a smerom. Preto sa Európska komisia (2010) už dnes zaoberá otázkami ako konkurencieschopnosť Európy vo vzťahu k rozvíjajúcim sa krajinám, stabilita a udržateľnosť finančného systému ako aj závislosť na fosílnych palivách. Odpoveďou na uvedené budúce skúšky, ktoré čakajú EU je už spomenutá stratégia, prostredníctvom ktorej by mala vzniknúť nová Európa, ktorá bude inteligentnejšia. Jej rast sa bude odvíjať od vedy a výskumu, pre ktorý je plánované zvýšenie výdavkov. Ďalej by mala byť environmentálne udržateľnejšia a teda nevytvárať rast životnej úrovne súčasného obyvateľstva na úkor budúcich generácií, ale zabezpečiť si rast prostredníctvom konkurencieschopnosti a efektívneho využívania zdrojov. V neposlednom rade aj inkluzívnejšia, čo v podaní Európskej komisie (2010) znamená rast s vysokou zamestnanosťou, ktorý zabezpečí kohéznosť samotnej Únie.

Naplnenie troch hlavných priorít stratégie je ďalej dezagregované na päť navzájom súvisiacich cieľov, ktoré sú ďalej podporené siedmimi hlavnými iniciatívami, predstavujúcimi samostatný program EÚ v danej oblasti. Menované ciele majú slúžiť najmä pre orientáciu danej krajiny, ktorá následne na základe nich vypracuje vlastnú skupinu relevantných cieľov podľa svojich možností a potrieb. Dokument tiež venuje zvýšenú pozornosť spoločnému trhu, v ktorom vidí nástroj na dosiahnutie stanovených cieľov, a ktorého úzke miesta sa bude prostredníctvom opísanej stratégie pokúšať odstrániť. Únia bude celý proces riadiť a kontrolovať prostredníctvom existujúcich nástrojov na koordináciu, ktoré budú použité z presne vymedzeného hľadiska. Konkrétne je to tematický prístup, ktorý bude symbolizovať rozmer Únie samotnej pri plnení stratégie a bude predstavovať previazanosť národných ekonomík v daných otázkach. Druhým je prístup vypracovávanie správ v jednotlivých krajinách, ktoré budú na makroekonomickej úrovni monitorovať a podporovať zotavenie sa jednotlivých krajín z hospodárskej krízy (Európska komisia, 2010).

Podľa vyhlásení EÚ (Európska komisia, 2012) ako aj nezávislých štúdií (Svetové ekonomické fórum, 2012) bol doterajší vývoj EÚ, smerovaný k cieľom stanoveným v stratégii „Európa 2020“, značne pomalý. Svetové ekonomické fórum (2012) vo svojej správe okrem zhodnotenia vývoja porovnávalo Európsku úniu s veľkými rozvinutými ekonomikami, ako sú Spojené štáty americké (USA), Kanada a Japonsko, aby vyhodnotilo ako je EU vnímaná z pohľadu súkromného sektora. Na základe menovanej štúdie je možné konštatovať, že Európska únia je porovnateľná z hľadiska udržateľnosti a inkluzívnosti trhu a je to práve dimenzia inteligentného rastu, kde výrazné zaostáva. Uvedený záver je možné odôvodniť faktom, že v EÚ je tradícia sociálneho štátu, ktorá podmieňuje vysokú sociálnu súdržnosť.

Možno práve preto plánuje Európska komisia (2010) ďalšie posilnenie EÚ v inkluzívnom smere. Cieľmi stratégie „Európa 2020“ sú zvýšenie mier aktivity vekovej skupiny od 20 do 64 rokov na 75 % (oproti pôvodným 69 %), zvýšenie výdavkov na výskum a vývoj na 3 % HDP, zníženie emisií skleníkových plynov o 20 % oproti roku 1990, zníženie miery predčasného odchodu zo školského systému na 10 % (oproti pôvodným 15 %), zvýšenie podielu ľudí s vysokoškolským vzdelaním na 40 % (oproti pôvodným 31 %) a napokon zníženie počtu obyvateľov postihnutých chudobou o 20 miliónov. Prvý a posledný cieľ sa priamo dotýkajú inkluzívneho rastu a taktiež zvýšenie počtu vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov môže dodatočne potlačiť sociálne vylúčenie.

Znižovanie spoločenského vylúčenia a sociálna súdržnosť však nie sú samoúčelné. Oddelenie pre medzinárodný rozvoj (DFID, 2004) uvádza, že významná miera sociálnej nerovnosti znižuje mieru hospodárskeho rastu. Svetová banka naopak (2009) upozorňuje, že je to skôr nerovnomerná distribúcia aktív, ktorá spôsobuje spomalenie ekonomiky než nerovnosť v príjmoch.

Európska komisia (2010) je najmä preto znepokojená relatívne nízkymi mierami aktivity a vysokou mierou nezamestnanosti mladých (21 %), rastúcim tlakom na zvyšovanie kvalifikácie a úbytkom povolání s nízkou kvalifikáciou a vysokým počtom ľudí ohrozených chudobou (80 mil.). V dôsledku uvedeného komisia prijala radu hlavných iniciatív, ktorých cieľom je dosiahnuť inkluzívny rast v Európe, ako „Program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta“ a „Európska platforma proti chudobe“ (Európska komisia, 2010).

2. INKLUZÍVNY RAST

Vzhľadom k cieľom EÚ, definovaným v prvej kapitole, je potrebné explicitne zadefinovať inkluzívny rast, jeho prejavy a možnosti jeho sledovania a merania. Pre jeho správne chápanie je dôležité mať na zreteli históriu pojmu a technické termíny, ktoré s inkluzívnym rastom súvisia a z ktorých je odvodený.

2.1 História a pojmy súvisiace s inkluzívnym rastom

Pri sledovaní vývoja pojmu „inkluzívny rast“, nachádzame pojmy, ktoré boli používané chronologicky skôr, pričom ich význam sa veľmi nevzdáľuje od dnešného ponímania inkluzívneho rastu. Práve naopak je možné dané pojmy navzájom stotožniť, respektíve medzi nimi nájsť kauzálnu súvislosť. Príbuznými pojmami inkluzívneho rastu sú rast v prospech chudobných, rast so širokou základňou, vlastný rast a udržateľný prípadne udržaný, stabilný alebo pretrvávajúci rast (Svetová banka, 2009).

Definícia rastu v prospech chudobných je zhodná s jeho názvom a teda je to rast, ktorý je pozitívny pre chudobných, t. j. je pre nich prínosom. Je možné však uvedený rast hodnotiť z dvoch hľadísk. Prvým je absolútne a druhým je relatívne. Podľa absolútnej definície je skúmaný hospodársky rast rastom v prospech chudobných, ak dochádza k reálnemu zvyšovaniu príjmov chudobných. Naproti tomu podľa relatívnej definície je skúmaný rast v prospech chudobných, ak je miera rastu príjmu chudobných vyššia ako miera rastu hospodárstva. Inými slovami sa zlepšuje postavenie chudobných v celom hospodárstve a znižuje sa nerovnosť v krajine (DFID, 2004). Z hľadiska inkluzívneho rastu je nutné podotknúť, že len absolútna definícia rastu v prospech chudobných je v súlade s definíciou inkluzívneho rastu. Vzhľadom k tomu, že relatívna definícia môže označovať aj prípady, keď je dosahovaný nízky hospodársky rast, z ktorého profitujú najmä chudobní, pričom dôrazom inkluzívneho rastu je vysoké a stabilné tempo hospodárskeho rastu (Svetová banka, 2009). Podobne aj Oddelenie pre medzinárodný rozvoj (DFID, 2004) preferuje absolútnu definíciu rastu v prospech chudobných vzhľadom k tomu, že z hľadiska „*Milenium development goals*“ (ďalej MDG) je cieľom zníženie chudoby na základe absolútneho príjmu. Preto aj my, keď budeme v nasledujúcich častiach hovoriť o raste v prospech chudobných, tak budeme uvažovať s absolútnou definíciou, aby sme ho mohli úplne stotožniť s inkluzívnym rastom.

Definíciu rastu so širokou základňou môžeme nájsť u Brutona (1991), ktorý ho stotožňuje s vlastným rastom danej krajiny. Menuje niekoľko základných poznatkov o uvedenom hospodárskom raste. Patrí medzi ne najmä miera rastu celkovej produktivity faktorov (o ktorej sa predpokladá že je dlhodobou rastúca), významné investovanie do fyzického kapitálu (napriek

zmene teoretických prístupov k tvorbe kapitálu, ktoré ho už naďalej nepovažujú za jediný zdroj rastu), funkčný trh práce (ktorého rozbehnutie môže byť zdrojom ekonomického rastu), vytváranie nových netradičných exportov (ktoré poukazujú na inovatívnosť ekonomiky a môžu slúžiť ako zdroj budúcich investícií z vlastných zdrojov krajiny), stabilné makro prostredie (ktoré umožní neprerušovaný a nespomaľovaný rast hospodárstva krajiny), stabilizujúca harmonizujúca vláda (ktorá predstavuje skutočnú verejnú vôľbu krajiny a zároveň zachováva poriadok), konzistentnosť hospodárskeho rastu s hodnotami a kultúrou krajiny (pretože rastom hospodárstva v prípade jeho nezlučiteľnosti so spoločnosťou krajiny nedochádza k zvýšeniu blahobytu v krajine) a na záver rast nesmie byť importovaný, vypožičaný alebo vytvorený cudzincami (domáce obyvateľstvo má nájsť vlastnú cestu ako vytvárať hospodársky rast a zároveň vyvíjať a zlepšovať vlastné činnosti). Vzhľadom k tomu, že Svetová banka (2009) považuje rast so širokou základňou za jeden z predpokladov inkluzívneho rastu nie sú pochybnosti o vzťahu medzi dvoma uvedenými pojmami. Napriek tomu je však možné pozorovať veľké podobnosti medzi prejavmi dvoch rastov, ako v prípade rastu produktivity ekonomiky a zvýšenie rastu zefektívnením trhu práce.

Vo vzťahu k udržanému (stabilnému, pretrvávajúcemu) rastu považuje väčšina inštitúcií (Svetová banka 2009, WTO 2012) inkluzívny rast za prostriedok a podmienku pre dosiahnutie udržaného (stabilného) rastu.

Aj preto je komplikované jednoznačne definovať inkluzívny rast. Najčastejšie sa stretávame s tvrdením, že hospodársky rast je inkluzívny, ak sa na jeho tvorbe a výsledkoch podieľa prevažná časť populácie krajiny (Svetová banka, 2009). Medzinárodná organizácia práce (WTO, 2012) definuje inkluzívny rast ako rast, ktorý dáva možnosť podieľať sa na tvorbe a využívaní výsledkov rastu širokej vrstvy obyvateľstva krajiny a zároveň zabezpečuje tým, ktorí nemajú prospech z rastu priamo. Inkluzívny rast je preto stotožnený s odpoveďou pre MDG (WTO, 2012), ktorých cieľom je naplnenie princípov ľudskej dôstojnosti a rovnosti.

Definícia inkluzívneho rastu, s ktorou budeme ďalej pracovať bude na základe uvedeného nasledovná. Krajina alebo územie zaznamenalo v danom období inkluzívny rast, ak v období počas ktorého sledované územie alebo krajina dosiahla hospodársky rast, ktorý je intenzívny, ale neohrozuje budúci rast alebo blahobyt, došlo k zvýšeniu zapojenia jednotlivých členov spoločnosti do transformačného procesu, čiže na tvorbe a úžitkoch z výsledkov hospodárskeho rastu sa podieľa vyššia časť populácie krajiny než tomu bolo v predchádzajúcom období.

2.2 Charakter a prejavy inkluzívneho rastu

Prirodzeným predpokladom preto je, že pôsobením inkluzívneho rastu by malo dochádzať k utlmovaniu výraznej spoločenskej nerovnosti, ako aj jej najvýznamnejšieho prejavu chudoby. Hlbšie definície však poukazujú na charakteristické črty inkluzívneho rastu, akými je jeho tempo, trajektória a očakávané trvanie obdobia rastu (Svetová banka, 2009). Existuje

množstvo príkladov krajín, v ktorých v dôsledku hospodárskeho rastu došlo k zníženiu chudoby. V prípade sledovanej vzorky 131 krajín, ktoré vykazovali hospodársky rast došlo k súčasnému zmierneniu nerovnosti medzi bohatými a chudobnými v prípade 42 %. Spomínané sú tiež prípady Ázijských tigrov a severských krajín, ktoré sú príkladom rovnomernej distribúcie príjmov medzi obyvateľstvom. Na základe nich je možné pozorovať, že rovnomerná distribúcia príjmov je spojená so stabilným ekonomickým výkonom, a nerovnomerná distribúcia príjmov predznamenáva vysokú volatilitu ekonomických výkonov krajiny (WTO, 2012).

Inkluzívny rast sa prejavuje vysokým tempom hospodárskeho rastu, ktorý je charakteristický rozširovaním produkčných možností krajiny. Trajektória rastu je tiež významná vzhľadom k existencii prípadov prejavujúcich sa vysokou mierou rastu a zvyšovaním sociálnej nerovnosti ako aj sociálneho vylúčenia. Trajektória inkluzívneho rastu je preto opísateľná ako aktivovanie rezerv pracovnej sily a podporenie ľudského faktora v transformačnom procese. Čo sa týka časového horizontu, tak inkluzívny rast má jednoznačne dlhodobý rozmer. Očakáva sa, že bude predstavovať stabilný (pretrvávajúci) rast, ktorý bude pretrvávajúť plynule niekoľko rokov až desaťročí. Len tak sa zabezpečí kontinuita a postupné zapájanie stále väčšej časti obyvateľstva. Pričom jednotlivé štrukturálne zmeny, ktoré ho podmienili, respektíve ktoré on sám podnecuje, si vynucujú dlhodobý časový horizont nahliadania, v ktorom sa jednotlivé zmeny prejavujú v plnom rozsahu. Aj preto je možné povedať, že skúmanie inkluzívneho rastu spája analýzu problematiky chudoby a problematiky hospodárskeho rastu. Po hlbšom skúmaní však zistíme, že inkluzívny rast ako pojem obsahovo nadväzuje na niekoľko iných pojmov, ktoré mu predchádzali (Svetová banka, 2009).

2.3 Známe determinanty dosiahnutia inkluzívneho rastu

Doterajší výskum preukázal, že existuje spojitosť medzi politikou vlády a povahou hospodárskeho rastu, ak je teda v krajine vykazovaný. Medzinárodná organizácia práce (2012) uvádza spoločné znaky hospodárskych politík, ktoré prispeli k vytvoreniu a udržaniu inkluzívneho rastu popri tradičných aktivitách vlády špecifických pre danú krajinu. Ako prvé sú menované verejné investície do infraštruktúry, vzdelania, bankového systému a iných faktorov kľúčových pre funkčnosť malých a stredných podnikov, ktoré sú závislé na úrovni rozvoja oblasti, v ktorých podniky pôsobia (zaostalosť vo vidieckych oblastiach). Za druhé si snaha o štrukturálnu zmenu vyžaduje vysoké investície (obťažné pre rozvojové krajiny), ktoré krajina môže zabezpečiť prostredníctvom podporenia a regulovania stredných a veľkých podnikov, ako aj ich ziskovosti a miery reinvestovania. Po tretie je dôležitá konzistentnosť a vzájomné sa podporovanie jednotlivých čiastkových politík ako na národnej, tak aj na medzinárodnej úrovni. Štvrtou črtou je efektívny a zodpovedný štát, ako vykonávateľ zmeny smerom k inkluzívnemu rastu. Vyber štátnej politiky (a čiastkových politík) je dôležitý najmä z hľadiska toho či ekonomický rast dokáže priniesť spoločenský pokrok a naopak či spoločenský pokrok dokáže akcelerovať ekonomický rast, čím sa krajina dostane na dráhu inkluzívneho rastu.

Svetová banka (2009) tiež zdôrazňuje dôležitosť hospodárskej politiky, pričom je známe množstvo prípadov, kedy rast neovplyvnil nerovnosť medzi populáciou. Naopak nerovnosť môže mať významný vplyv na rast. Práca identifikuje zložky hospodárstva, ktoré sú kľúčové pre hospodársky rast ako stabilné makroekonomické prostredie, dodržiavanie práva na súkromné vlastníctvo, otvorenosť obchodovať a efektívna vláda. Napriek tomu existujú poruchy trhu, ktoré sú špecifické pre každú krajinu a bránia ekonomickému rastu.

WTO (2012) zdôrazňuje, že popri vyššej rovnosti v príjmoch a pracovných možnostiach, je nutné zabezpečiť aj vyššiu rovnosť medzi pohlaviami. Autori argumentujú vzťahom, ktorý existuje medzi socio-ekonomickým vývojom spoločnosti a posilňovaním práv žien. Preto je potrebné, aby boli hospodárske politiky namierené tak, aby poskytovali rovnaké príležitosti pre mužov a ženy, teda aby ich efekt na obe pohlavia bol rovnaký. Vláda špecifickými výdavkami či už do zdravotníctva, vzdelania alebo sociálnej oblasti môže podchytiť, až priam odstrániť konkrétne aspekty chudoby a sociálneho vylúčenia. Tým môže posilniť a aktivovať časť obyvateľstva.

Ako na nástroj dosiahnutia inkluzívneho rastu a sociálnej rovnosti, WTO (2012) poukazuje na dôležitosť slušného zamestnania, ktoré poskytuje obyvateľom krajiny istotu, že ich základné životné potreby budú uspokojené a zároveň zabezpečuje ďalšie napredovanie spoločnosti a krajiny. Významnú úlohu pri zabezpečovaní slušnej práce zohrávajú opäť politiky vlády, ktoré dokážu regulovať vývoj a rýchlosť zmeny úrovne miezd ako aj celkových podmienok trhu práce a sociálneho prostredia v krajine. Dokument tak opisuje vládou podmienenú štrukturálnu transformáciu, ktorá môže mať podobu liberalizácie obchodu v krajine, prechod na environmentálne udržateľnejšie hospodárstvo, pričom nie každá zmena musí zákonite znamenať rovnomernejšiu distribúciu príjmov. Napriek tomu je dostupnosť slušnej práce jedným z kľúčových prostriedkov, ktoré dokážu posilniť jednotlivcov ako aj celé rodiny. Podporou slušnej práce sa predpokladá zníženie nelegálneho zamestnávania, vyššia angažovanosť obyvateľov vo verejných a právnych otázkach, ako aj vyššie investície do vzdelania a zdravotnej starostlivosti pre seba samých ako aj pre svoje deti, teda budúce generácie.

Bruton (1991) ako nástroj dosiahnutia rastu so širokou základňou okrem posunu v mentalite, na základe ktorého si jednotlivci ako aj krajina budú vedomí že vlastným úsilím môžu zvýšiť svoj blahobyť, ktorý musí nastať v každej krajine samostatne, čo je aj prejavom učenia, vidí v devalvácii menového kurzu. Týmto je možné dosiahnuť podpora domáceho exportu. Jedná sa najmä o netradičný export, ktorý bude špecifický pre danú krajinu a na základe ktorého bude možné predpokladať investovanie domácich ekonomických agentov. Pre krajinu sa tak otvorí špirála rastu domáceho dopytu po práci, investíciách a možnosti ich doťovania. Kľúčovými podmienkami uvedeného prístupu pre zabezpečenie rastu so širokou základňou je akceptácia zahraničia, zníženého výmenného kurzu a teda existencia stabilného odbytiska. Odbytiská totiž nemusia devalváciou zvýhodnenú produkciu akceptovať vzhľadom k tomu, že tým môžu ohroziť životaschopnosť svojej domácej produkcie.

2.4 Meranie inkluzívneho rastu

Svetová banka (2009) upozorňuje, že väčšina meraní a analýz sa zvykla sústreďovať na vyhodnocovanie agregovaných údajov a štatistických údajov. Uvedený nedostatok bol postupne utlmený vznikom nových metód slúžiacich na identifikovanie príčin pretrvávajúcej chudoby. Môžeme preto hovoriť o dvojakom prístupe ku skúmaniu a analyzovaniu inkluzívneho rastu. Prvými sú štúdie ex – post, ktoré sa sústreďujú na opis a charakterizovanie minulého a aktuálneho stavu v danej krajine, pričom nehovoria nič o príčinách súčasnej situácie a preto poskytuje len veľmi málo informácií pri tvorbe národohospodárskej politiky. Nový prúd v uvedenej oblasti predstavujú takzvané ex – ante analýzy, ktorých cieľom je identifikovať hlavne momentálne, ale aj budúce prekážky inkluzívneho rastu.

Pre identifikovanie, či je daný rast inkluzívny je dôležité jeho dôsledné meranie. V nasledujúcej časti charakterizujeme niektoré prístupy prostredníctvom ktorých je možné inkluzívny rast merať. Tým najjednoduchším je porovnávanie miery chudoby v danej krajine počas určitého časového obdobia. V prípade ak nedochádza k zníženiu miery chudoby počas obdobia v ktorom sa vykazuje ekonomický rast, je potrebné identifikovať príčinu prečo nie je rast inkluzívny (Svetovej banka, 2009).

Pre potreby výskumu ešte zadefinujeme pojem „chudoba“. Najvšeobecnejšia definícia hovorí, že chudoba je neschopnosť zabezpečiť si adekvátny štandard úrovne spotreby (Black, 2002). Aká spotreba je teda adekvátna? Eurostat (2009) a teda aj EU preto využíva definíciu absolútnej alebo extrémnej chudoby podľa Svetového samitu pre sociálny rozvoj v Kopenhagene, ktorá hovorí, že absolútna alebo extrémna chudoba predstavuje také podmienky pre život, ktoré neumožňujú uspokojenie základných ľudských potrieb, ako jedlo, pitná voda, hygiena, zdravie a iné. Je teda založená na fyzických potrebách (Európska komisia, 2011).

Eurostat (2009) ďalej tiež používa definíciu Rady Európy z roku 1975, pre zadefinovanie relatívnej chudoby, ktorá hovorí, že relatívna chudoba je, ak daná osoba má príjem alebo zdroje neadekvátne nízke tak, že jej bránia v dosahovaní životného štandardu danej spoločnosti.

Voči takémuto rozdeleniu sa však ohradzuje Európska komisia (2011), ktorá zastáva názor, že neexistuje nič také ako absolútna chudoba a všetky miery chudoby sú relatívne. Hlavným argumentom proti absolútnej definícii chudoby je, že sa hodnota jej absolútnej hranice dlhodobo nemení, napríklad v podaní Svetovej banky. Takáto miera môže byť stále relevantná pre časť rozvojových krajín, v prípade ktorých prihliadame na fyzické potreby obyvateľstva, ale nie pre EU. Podľa Európskej komisie je v európskom kontexte dôležitá takzvaná extrémna chudoba, ktorá sa nemení v rámci EU a za najvhodnejšiu metódu jej výpočtu považuje indikátory nedostatku, prípadne prienik indikátorov nedostatku a fyzických potrieb obyvateľov.

Z hľadiska relatívnej chudoby je dôležitá hranica chudoby, ktorá predstavuje takú úroveň príjmu, ktorá zabezpečí adekvátnu úroveň spotreby (Black, 2002). Európska komisia (2010) tiež definuje národnú (vnútroštátnu) hranicu chudoby ako 60 % mediánu disponibilného príjmu, príslušného členského štátu. Uvedený indikátor je považovaný za relatívnu mieru chudoby (Európska komisia, 2011).

V súvislosti s chudobou je dôležitým pojmom takzvaná pasca chudoby, ktorú je možné chápať na viacerých úrovniach. Zjednocujúcou definíciou je, že pasca chudoby je samopodporujúci sa mechanizmus, ktorý zapríčiňuje pretrvávanie chudoby (Azariadis a Stachurski, 2005). Toto je možné chápať aj na individuálnej úrovni, teda v prípade jednotlivca, ktorého nedostatok peňažných prostriedkov teraz spôsobuje, že nebude schopný uchádzať sa o prácu v budúcnosti a teda sa nedokáže vymaniť z chudoby (Antman a McKenzie, 2005). Príkladom pasce chudoby na individuálnej úrovni je ale aj jednotlivец, ktorý poberá príspevok zo štátu, ako dôsledok chudoby, pričom v dôsledku daňového systému a sociálneho systému nezíska nič, prípadne možno ešte aj stratí, ak by sa zamestnal a preto si ďalej nehľadá prácu (Black, 2002).

DFID (2004) ponúka metodiku pre meranie rastu v prospech chudobných na základe absolútnej definície rastu v prospech chudobných. Jej základom je stanovenie hranice chudoby obyvateľa, z hľadiska jeho príjmu. Podľa charakteru výskumu sa použije buď národná alebo medzinárodná hranica chudoby. Podľa nej sa určia domácnosti, ktoré sú postihnuté chudobou a následne sa sleduje absolútna zmena ich príjmu za skúmané obdobie. Po vypočítaní priemeru uvedenej zmeny vieme určiť, či došlo k zníženiu chudoby a rastu príjmu najviac ohrozenej časti obyvateľstva, alebo nie. Uvedený prístup býva aj predmetom kritiky v dôsledku zanedbávania nepeňažných dopadov chudoby (ako horší prístup ku vzdelaniu, výžive a vyššia detská úmrtnosť) a priemerovaniu hodnôt v dôsledku čoho môže dôjsť k zhoršeniu situácie u časti populácie, ktorá sa neprejaví v štatistikách.

WTO (2012) navrhuje meranie dosiahnutia plnej a produktívnej zamestnanosti ako cieľa „Agendy vývoja po roku 2015“ (Post-2015 development agenda) prostredníctvom troch indikátorov. Ako prvý je pomer zamestnaných k celkovej populácii. Druhým je pomer samozamestnancov a samozamestnancov, ktorí pracujú vo firme rodinného príslušníka k celkovému počtu zamestnancov. Posledným je pomer zamestnaných ktorí žijú z 1,25 USD na deň.

Ravalion a Chen (2003) vo svojej práci uvádzajú detailnejší prístup k meraniu rastu v prospech chudobných. Ich spôsob vychádza z prípadnej zmeny distribúcie príjmu v krajine, na základe Lorenzovej krivky a zmeny priemerného príjmu. Základom prístupu je takzvaná krivka vplyvu rastu (Growth incidence curve), ktorej tvar je nasledovný:

$$g(p) = \frac{y_t(p)}{y_{t-1}(p)} - 1 \quad (2.1)$$

kde $y_t(p)$ predstavuje inverziu kumulatívnej distribučnej funkcie obyvateľstva podľa príjmu, v p -tom kvantile. Funkcia $g(p)$ predstavuje funkciu rastu príjmu. Respektíve pre Lorenzovú krivku

$$g(p) = \frac{L_t'(p)}{L_{t-1}'(p)} (\gamma_t + 1) - 1 \quad (2.2)$$

kde $\gamma_t = (\mu_t/\mu_{t-1}) - 1$ a $y_t(p) = F_t^{-1}(p) = L_t'(p)\mu_t$. Funkcia $L_t'(p)$ predstavuje sklon Lorenzovej krivky, μ_t je priemer príjmu, γ_t je rastom μ_t a $F_t(p)$ je kumulatívnu distribučnou funkciou počtu obyvateľstva v závislosti od príjmu. Pre meranie rastu v prospech chudobných sa Watsov index vyjadří prostredníctvom opísaných premenných.

$$W_t = \int_0^{H_t} \log[z/y_t(p)] dp \quad (2.3)$$

$$-\frac{dW_t}{dt} = \int_0^{H_t} \frac{d \log y_t(p)}{dt} dp = \int_0^{H_t} g_t(p) dp \quad (2.4)$$

kde H_t je index počtu ľudí ohrozených chudobou $H_t = F_t(z)$ a z je hranica chudoby, W_t je Watsov index, pričom pri poslednej úprave bol využitý fakt, že $z = y_t(H_t)$. Uvedený vzťah 2.4. predstavuje mieru rastu v prospech chudobných ako integrál krivky vplyvu rastu.

2.5 Ex – ante analýzy hospodárskeho rastu

Ako bolo spomenuté v predchádzajúcej časti, pri analýze ex – ante je dôležité identifikovanie príčin, prečo ak krajina dosahuje hospodársky rast, nedochádza súčasne aj k zníženiu chudoby. Dôležitý je v nich prechod od analýzy minulosti (ex – post), k odhaľovaniu nedostatkov hospodárskeho rastu v budúcnosti (ex – ante), či už sa jedná o krátkodobý alebo dlhodobý časový horizont. Z hľadiska inkluzívneho rastu je pre nás ale dôležitejší dlhodobý časový horizont, vzhľadom na vlastnosti inkluzívneho rastu opísané v časti 2.1 (Svetová banka, 2009).

Odstraňovaním prekážok hospodárskeho rastu sa hlbšie zaoberajú teórie druhého najlepšieho (tzv. „second – best“) a čiastočných reforiem (tzv. „partial reform“) (Hausmann et al., 2005). Predmetom ich skúmania sú poruchy a nedokonalosti trhu, v dôsledku ktorých vznikajú medzery v jednotlivých ekonomických aktivitách (tzv. „wedge“). Vektor medzier označujeme ako

$$\tau = \{\tau_1, \tau_2, \dots, \tau_k\} \quad (2.5)$$

kde τ_i predstavuje poruchu a teda medzeru v i -tej činnosti. Vznik uvedených medzier je možné prisúdiť rozdielnemu ohodnoteniu jednotlivých ekonomických aktivít z pohľadu spoločnosti (social) a z pohľadu súkromného (private) sektora. Inými slovami v dôsledku nedokonalosti trhu má ekonomická aktivita iný prínos pre spoločnosť ako pre jednotlivca, preto je možné poruchu modelovať ako ohraňenie úlohy tvorby hospodárskej politiky,

$$\mu_i^S(\tau, \dots) - \mu_i^P(\tau, \dots) - \tau_i = 0 \quad (2.6)$$

kde μ_i^s je čisté hraničné ohodnotenie i -tej ekonomickej aktivity spoločnosťou a μ_i^p je čisté hraničné ohodnotenie i -tej ekonomickej aktivity súkromným sektorom. Jej hodnota závisí od vektora medzier a od iných faktorov ako sú spotreba, ponuka práce, atď. Zo vzťahu je tiež zrejmé, že veľkosť medzery danej ekonomickej aktivity je závislá od porúch, ktorých prejavmi sú medzery, nie len v príslušnej činnosti, ale aj od porúch vo všetkých ostatných činnostiach. Ďalej je možné modelovať zvýšenie blahobytu priemerného člena spoločnosti ak je odstránená j -ta porucha ako

$$\frac{du}{d\tau_j} = -\lambda_j + \sum_i \lambda_i \frac{\partial [\mu_i^s(\tau, \dots) - \mu_i^p(\tau, \dots)]}{\partial \tau_j} \quad (2.7)$$

Z uvedeného vzťahu 2.7 vyplýva, že v dôsledku zníženia j -tej poruchy sa blahobyt jednotlivca zvýši v miere akou je ohodnotená j -ta porucha prostredníctvom lagrangeovho multiplikátora λ_j . V dôsledku odstránenia len jednej z porúch ale dochádza k prispôsobovaniu trhu na nový rovnovážny stav, pri ktorom môže dôjsť k zníženiu celkového blahobytu priemerného člena spoločnosti, ak sú lagrangeové multiplikátory pre zostávajúce poruchy $\sum_i \lambda_i$ kladné. Uvedený záver je v súlade s teóriou druhého najlepšieho, ktorá hovorí, že pri čiastkových reformách môže dôjsť k zníženiu celkového blahobytu spoločnosti. Preto je riešením daného teoretického prístupu odstrániť všetky poruchy súčasne. Daný prístup naráža na kritiku nakoľko nie je prakticky možné identifikovať všetky zábrany, ktoré bývajú v mnohých prípadoch len ťažko pozorovateľné a odstránenie všetkých porúch súčasne vyžaduje kapacitu ekonomiky, ktorá je mnohokrát nad jej možnosti.

Jedným z prístupov ktorý rieši teoretický problém druhého najlepšieho je takzvaná skladacia / spracovacia metóda (concertina method) (Hausmann et al., 2005), ktorej cieľom je identifikovať to ohraničenie úlohy, ktoré generuje najväčšiu z medzier. Uvedený prístup je kritizovaný, vzhľadom k problematickej pozorovateľnosti niektorých porúch a nezohľadňovaniu lagrangeových multiplikátorov, v dôsledku ktorých je možná situácia kedy dôjde k odstráneniu najväčšej z medzier ale reálne sa blahobyt spoločnosti zníži. Alternatívnymi ex – ante prístupmi sú zoznamový prístup (loundry list approach) a reforma založená na druhom najlepšom (second-best reform).

Heuristickým prístupom, ktorý sa zaoberá lagrangeovými multiplikátormi je diagnostika rastu (Hausmann et al., 2005). Jej východiskom sú približné determinanty rastu, akými sú návratnosť akumulácie kapitálu, jeho súkromná vymožitelnosť a náklady na financovanie akumulácie. Matematicky sú determinanty znázornené prostredníctvom modelu endogénneho rastu, kde vývoj spotreby a rastu kapitálu je závislý od

$$\frac{\dot{c}_t}{c_t} = \frac{\dot{k}_t}{k_t} = \sigma[r(1 - \tau) - \rho] \quad (2.8)$$

kde c_t predstavuje spotrebu, k_t kapitál, r je miera návratnosti kapitálu, τ je miera zdanenia kapitálu (skutočného alebo očakávaného, formálneho alebo neformálneho), ρ je svetová úroková miera a σ je elasticita intertemporálnej elasticity spotreby. Návratnosť kapitálu r vieme vyjadriť ako funkciu

$$r = (\alpha, \theta, x) \quad (2.9)$$

kde α je indikátor celkovej produktivity faktorov, θ je index externalít, pričom vysoké číslo predstavuje väčšie nedokonalosti na trhoch a x vyjadruje dostupnosť komplementárnych výrobných faktorov ako infraštruktúra a ľudský kapitál.

Uvedeným prístupom je možné identifikovať niekoľko potenciálnych medzier ako pôžičky zo zahraničia, ktoré bývajú obmedzené zahraničím, extarnality produkcie zo vstupu kapitálu do transformačného procesu, štátom poskytované služby, ktoré cenovo nezodpovedajú nákladom výroby, daňové zaťaženie príjmov v krajine. Štát vynakladá prostriedky na produkty s nízkou užitočnosťou pre obyvateľov. Diagnostika rastu sa zameriava na analýzu uvedených vzťahov 2.8 a 2.9 pričom sa snaží nájsť ohraničenie, ktorého lagrangeov multiplikátor bude najväčší. Prístup postupuje analyticky prostredníctvom rozhodovacieho stromu, pričom predpokladá, že odstránením najväčšmi pôsobiaceho ohraničenia sa blahobyt v krajine zvýši. Faktory je na základe uvedených vzťahov možné rozdeliť do dvoch skupín podľa investícií, a síce nízka domáca návratnosť investícií alebo vysoké náklady na financovanie investícií. V prípade nákladov sa sústreďujeme na výšku premennej ρ , ktorá môže odzrkadľovať nefunkčnosť domáceho finančného systému alebo vplyv externých faktorov, teda ako je krajina vnímaná zahraničím. V prípade výnosnosti kapitálu sa sústreďujeme na premenné r a τ , na základe, ktorých je možné identifikovať napr. vysoké daňové zaťaženie alebo riziko vyvlastnenia, veľký vplyv externalít, nízka miera aplikovania nových technológií, nedostatok pracovnej sily, alebo vysoké transportné náklady. Po identifikovaní problematického faktora nasleduje analýza prostredníctvom rozhodovacieho stromu, aby bolo vylúčených čo možno najviac kandidátov predpokladanej poruchy.

Problematickým aspektom uvedeného prístupu je používanie tieňových cien (lagrangeových multiplikátorov), ktoré je komplikované odhadnúť. Ďalej je ťažké s istotou vylúčiť možnosť, že ohraničenie nie je obmedzujúce. Problematický je aj krátkodobý horizont uvedeného prístupu, ktorý nie je v súlade s dlhodobým nahliadaním, ktoré inkluzívny rast vyžaduje (Svetová banka, 2009).

Posledným prístupom je takzvaný rastový analytický rámec (Svetová banka, 2009), ktorý slúži na identifikovanie determinantov, v dôsledku ktorých v prípade ekonomického rastu nedochádza k zníženiu chudoby. Kombinuje v sebe rastovú diagnostiku, metódy analýzy časových radov, výberové skúmanie a porovnávanie jednotlivých krajín. Rozbor je vykonávaný z pohľadu jednotlivca, nie z pohľadu firmy ako v bežných analýzach. Daný jednotlivec nemusí nutne byť zo skupiny chudobných, ale byť z iných sociálne znevýhodnených alebo vylúčených skupín ako napr. cudzinci alebo menšiny. Jeho základom je možnosť definovať príjem povedzme jednotlivca i zo skupiny chudobných ako

$$y_i \equiv w_1 E_1 \omega_{i1} + w_2 E_2 \omega_{i2} + \dots + w_j E_j \omega_{ij} \quad (2.10)$$

kde w_j je cena j -tého faktora ekonomiky a E_j je vynos vyplývajúci z j -tého faktora ekonomiky. Premenná ω_{ij} predstavuje vlastnícky podiel i -tého jednotlivca j -tom faktore. Ak predelíme vzťah 2.10 celkovým príjmom spoločnosti a agregujeme ho pre všetkých chudobných získame vzťah

$$\psi_P \equiv \lambda_1 \omega_{P1} + \lambda_2 \omega_{P2} + \dots + \lambda_j \omega_{Pj} \quad (2.11)$$

kde ψ_P predstavuje podiel príjmu chudobných ku príjmu spoločnosti. Premenná λ_i kvantifikuje podiel príjmu z faktora i oproti celkovým príjmom a premenná ω_{Pi} je vlastnícky podiel chudobných na i -tom ekonomickom faktore. Uvedený vzťah umožňuje identifikovať faktory, ktoré v najväčšej miere ovplyvňujú príjem chudobných.

Uvedené metódy analýzy predstavujú významný posun v prístupe ku skúmaniu inkluzívneho rastu a hospodárskeho rastu vo všeobecnosti, ale aj v nahliadaní na rast z hľadiska času. Nie všetky výsledky opatrení vlády je totiž možné očakávať v krátkodobom časovom horizonte, preto sa uvedený druh analýz skôr sústreďuje na dlhodobý časový horizont. Druhým kľúčovým momentom je nutnosť predvídať vznik nových príčin, ktoré momentálne alebo z krátkodobého hľadiska ešte neovplyvňujú inkluzívny charakter rastu, ale z dlhodobého hľadiska sa môžu prejaviť ako vážne zábrany znižovania chudoby a sociálneho vylúčenia v danej krajine (Svetová banka, 2009).

2.6 Aktívne opatrenia trhu práce (AFTP)

Kureková (2010) vo svojej štúdií poukazuje na pretrvávajúcu vysokú mieru nezamestnanosti. Slovensko zaostáva v miere zamestnanosti za ČR pričom ju predstihuje v miere nezamestnanosti o takmer 15 %. Poukazuje aj na to, že viac ako polovica nezamestnaných sú dlhodobo nezamestnaní, pričom ide o ľudí s nízkou dosiahnutou kvalifikáciou a s problémom integrácie na trh práce. Ako jednu z možných príčin momentálneho stavu vidí vo veľmi nízkych výdavkoch na aktívnu politiku trhu práce. Keď sa dajú do pomeru k miere nezamestnanosti patria v absolútnych aj relatívnych číslach dnes medzi najnižšie v rámci EÚ. Autorka vidí možné riešenia danej situácie v správnom nastavení verejných služieb zamestnanosti spôsobom, aby bol zabezpečený individuálny prístup k ľuďom, ktorí už patria do skupiny dlhodobo nezamestnaných a stratili akékoľvek návyky pracovať. Autorka štúdie upozornila na hlavné body danej problematiky, ktorým by sa mala venovať pozornosť pri riešení zlej situácie na trhu práce a to:

1. Hľadať účinné programy začlenenia marginalizovaných skupín na trh práce v spolupráci so zamestnávateľmi.
2. Zviditeľňovať príklady dobrej praxe vo firemnej integrácii nízko-kvalifikovaných pracovníkov do pracovného procesu.
3. Aktivizovať ľudský potenciál rozvinutím komunálnych pracovných aktivít (napr. opatrenia protipovodňovej prevencie, revitalizácia hnedých zón – nevyužívaných a upadajúcich nehnuteľností, obnova pamiatkových objektov s využitím tradičných zručností).

Štúdiá Evaluácia sociálnej politiky zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti, ktorá bola vypracovaná Inštitútom pre verejné otázky (Gyarfášová et al., 2006) sa zameriava na hľadanie možných stratégií a postupov riešenia problému nezamestnanosti, hlavne z pohľadu dlhodobej nezamestnanosti. Autori riešiteľského kolektívu kládli hlavný dôraz na etnickú a regionálnu dimenziu, pričom stanoveným cieľom bolo zhodnotenie efektívnosti nového systému sociálnej pomoci a opatrení aktívnej politiky na trhu práce, z pohľadu znižovania nezamestnanosti a zvyšovania zamestnanosti dlhodobo nezamestnaných. V práci popisujú dva základné prístupy k riešeniu problémov dlhodobej nezamestnanosti podľa Meager-Evans a to:

1. Prístupy, ktorých snahou je zvyšovanie úrovne dopytu po práci alebo zdôrazňujú potrebu prijímania dlhodobo nezamestnaných do zamestnania.
2. Prístupy orientované na dopyt.

Tieto dopytovo orientované prístupy sa môžu realizovať priamo cez vytváranie pracovných miest, resp. nepriamo, cez podporu zamestnávateľov príspevkami za zamestnanie dlhodobo nezamestnaného, ponukovo orientované prístupy, ktorých snahou je rozvíjať šance dlhodobo nezamestnaných na trhu práce, zvyšovaním ich zručností a ľudského kapitálu. Motivovať ich pri hľadaní práce a ochote pracovať.

Autori sa pokúsili zanalyzovať uplatnenie prístupov v podmienkach Slovenskej republiky. Zamerali sa na odborné poradenské služby, vzdelávanie a prípravu na trh práce uchádzača o zamestnanie a záujemcu o zamestnanie, príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť (SZČO), príspevok na zamestnávanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie, príspevok na aktivačnú činnosť a príspevok na sťahovanie za prácou. V tomto dokumente, ktorý popisuje evaluačný výskum, poukázali na nízku funkčnosť mnohých uplatňovaných nástrojov aktívnej politiky trhu práce v prípade dlhodobo nezamestnaných. Autori sa zhodujú, že je potrebné a dôležité, aby politiky zamerané na zvyšovanie zamestnanosti a vytváranie nových pracovných miest boli v rovnováhe Rovnako sa zhodujú, že najväčším problémom sú veľmi dlhodobo nezamestnaní, ktorí sú v evidencii nad 48 mesiacov. Avšak hodnotenie nástrojov politik trhu práce je zároveň veľmi komplikované z hľadiska pozorovania dopadov. Samotné opatrenia nemôžeme brať izolovane pretože vystupujú v súčinnosti s inými vplyvmi. Je však vhodné z hľadiska dlhodobej nezamestnanosti podporovať nastavenie opatrení a konkrétnych nástrojov podľa potrieb lokálnych trhov práce. Záver štúdie je v poznaní dôležitosti zamerania sa na deti a mládež. Predpokladom úspešnosti politik trhu práce bude mapovanie a spoznávanie situácie a dopadová analýza realizovaných opatrení.

S otázkou sociálnej politiky súvisí aj prístup k jej pasívnym opatreniam, kam spadá najmä príspevok v nezamestnanosti. Ich vplyv na nezamestnanosť je možné hodnotiť na základe teórie optimálneho hľadania práce (Adamchik, 1999), ktorá hovorí, že akákoľvek čiastka, ktorá znižuje náklady nezamestnanosti, zároveň zvyšuje rezervačnú mzdu nezamestnaného. Pod rezervačnou mzdou rozumieme najnižšiu možnú kompenzáciu, pri ktorej by bol nezamestnaný ochotný začať pracovať. Tým sa mení motivácia hľadať si prácu a predlžuje sa návrat

nezamestnaného na pracovný trh. Ďalej teória hovorí, že v momente, keď sa znížia alebo zaniknú dávky v nezamestnanosti sa zvýši miera návratu na pracovný trh, čo sa nazýva aj bod vyčerpania („exhaustion point“). V prípade Poľska (Adamchik, 1999) bolo preukázané, že príspevok v nezamestnanosti významne znižuje pravdepodobnosť znovuzamestnania, pričom po vypršaní nároku naň sa pravdepodobnosť zvýši trojnásobne. Štúdia ďalej odhaduje, že toto zníženie pravdepodobnosti je 27 % v porovnaní s jednotlivcami, ktorým nebola vyplatená dávka v nezamestnanosti. Nie je štatisticky významný fakt, či je dávka v nezamestnanosti kľúčovým zdrojom príjmu alebo nie. Štúdia na vzorke viacerých krajín ďalej preukázala (Filges et al., 2013), že k zvýšeniu pravdepodobnosti znovuzamestnania nedochádza len v momente bodu vyčerpania, ale aj v čase mu predchádzajúcem. Ako štatisticky významné boli odhadnuté jeden a dva mesiace pred bodom vyčerpania.

Významnou štúdiou je práca Waplera, Wenera a Wolfovej (2008), ktorí skúmali vplyv APTP na rast alebo pokles nezamestnanosti vo Východnom a Západnom Nemecku. Ich práca sa sústredila na teoretický model, založený na poznatkoch Pissaridesového modelu hľadania (Search model), využívajúci párovaciu funkciu (matching function), ktorá opisuje spôsob vzniku zamestnania, ako novej dvojice zamestnanec – voľná pracovná pozícia. Model bol ďalej autormi rozšírený, aby dokázal zachytiť vplyv jednotlivých čiastkových politík práce, ako aj podrobnejšie členenie nezamestnaných, podľa ich účasti v jednotlivých programoch APTP. Nezamestnaní boli teda desagregovaní na súčasných účastníkov príslušného programu APTP, bývalých účastníkov príslušného programu APTP a zostávajúcich nezamestnaných. Teoretický model však nepriniesol jasnú odpoveď na otázku, či rastúci počet účastníkov programov APTP spôsobuje zníženie nezamestnanosti. Preto autori vykonali empirickú analýzu, prostredníctvom údajov z nemeckého Inštitútu pre výskum zamestnanosti (IEB) vo vyššie opísanej štruktúre nezamestnaných, ktoré agregovali na štvrťročné dáta za obdobie 2002 – 2004. Uvažovali pri tom s členením programov APTP len na rozsiahle programy, teda krátkodobý odborný tréning, dlhodobý odborný tréning, nástroje pre tréning, tréning vo firme, dotácie na pracovné miesta a schémy tvorby pracovných miest. Výsledkami štúdie sú zistenia, že v prípade oboch hlavných regiónov Nemecka účasť v krátkodobých programoch nespôsobuje zvýšenie nezamestnanosti z dôvodu nízkeho úsilia účastníka hľadať si prácu, pričom naopak počet absolventov programov má významný pozitívny vplyv na obsadzovanie pracovných miest v oboch regiónoch. Konkrétne, v prípade východného Nemecka, pozitívne vplývajú absolventi všetkých programov, kým v západnom Nemecku sa významný pozitívny vplyv prejavil len v prípade krátkodobých odborných tréningov.

V podmienkach SR sú dôležitým nástrojom APTP Partnerstvá sociálnej inklúzie (ďalej len PSI) (Kusá et al., 2008), ktoré majú mať podobu organizácií zameraných na prípravu a realizáciu projektov na vytvorenie alebo podporu inkluzívneho trhu práce. Ich činnosť je v danej publikácii prezentovaná v podobe akčných plánov, alebo mikroprojektov, ktoré budú následne jednotlivými PSI odporúčané na finančné prostriedky od fondu sociálneho rozvoja. Pre uvedený nástroj sú ako hlavné špecifiká, respektíve prednosti PSI, zdôrazňované lokálny

prístup, participácia marginalizovaných (cieľových) skupín a zmena vedomia ohľadom zmyslu inklúzie, pre všetkých členov partnerstva. Na základe vykonanej analýzy PSI (Kusá et al., 2008), je dôležité zdôrazniť, že jednotlivé partnerstvá potrebujú chápať inkluzívnosť v širšom zmysle, ako je len jednoduchý prístup na trh, lebo v ich poli pôsobnosti sú aj príslušníci marginalizovaných skupín (deti, seniori), ktorých z právnych alebo iných dôvodov nie je možné začleniť na pracovný trh a ktorí tým pádom vypadávajú z cieľovej skupiny PSI. Analýza ďalej upozorňuje na nevhodný spôsob financovania PSI, problematickú komunikáciu a vzťah medzi PSI a fondom sociálneho rozvoja, vysoké nároky, ktoré sú kladené na požadované granty, ktoré reálne bránia sociálnemu zlepšeniu a neadekvátnu úroveň vzdelania jej zamestnancov. Napriek tomu však analýza potvrdila dôležitosť a zmysel PSI. Okrem odporúčaní pre odstránenie uvedených nedostatkov navrhuje zlepšiť komunikáciu so zamestnávateľmi (ktorí tvoria ponuku po práci), návrat k dvojstupňovému modelu hodnotenia žiadosti, a zvýšenie transparentnosti a adresnosti projektových žiadostí.

Zatiaľ len v teoretickej rovine je vypracovaná štúdia podnecujúca vytvorenie Inkluzívneho trhu (Paleník et al., 2011), ktorý predstavuje koncept samostatného, paralelného trhu, na ktorom sa bude stretávať ponuka a dopyt po práci a službách. Základnou inštitucionálnou jednotkou spomenutého konceptu sú tzv. inkluzívne podniky, ktoré budú predstavovať špeciálne vytvorené podniky, za účelom zamestnávania dlhodobo nezamestnaných a ekonomicky neaktívnych, ktoré budú zároveň vytvárať ponuku inkluzívnych služieb a dopyt po inkluzívnych zamestnancoch. Inkluzívny zamestnanec budú už spomínaní príslušníci cieľovej skupiny (dlhodobo nezamestnaní, ekonomicky neaktívne obyvateľstvo v produktívnom veku, marginalizované skupiny, znevýhodnení uchádzači o zamestnanie, atď.), ktorí budú v podmienkach inkluzívneho trhu zamestnaní v inkluzívnych podnikoch. Podniky sa ďalej budú uchádzať o inkluzívne obstarávanie, ktoré bude predstavovať verejné obstarávanie po vybranej skupine služieb (inkluzívnych službách). Myšlienkou celého konceptu je, že inkluzívny trh bude predstavovať akýsi medzistupeň pre prechod medzi štatútom nezamestnaného a štatútom bežného zamestnanca. Na inkluzívnom trhu zamestnanec bude môcť nadobudnúť mnoho praktických skúseností a návykov tak, aby bol neskôr schopný sa uplatniť na bežnom trhu práce. Očakáva sa, že celkový koncept bude neutrálny voči verejným financiám, no bude vyžadovať mnoho úprav v legislatíve. Predpokladá sa, že po ôsmych rokoch od spustenia systému prevýšia dodatočné príjmy systému dodatočné náklady súvisiace s inkluzívnym trhom, ak nebude zmena spolufinancovaná z eurofondov. V prípade spolufinancovania sa predpokladá že príjmy prevýšia výdavky v šiestom roku od spustenia systému a celkovo sa predpokladá výrazný pozitívny efekt pri horizonte desiatich rokov. Štúdia ďalej uvádza, že po desiatich rokoch od spustenia systému je možné predpokladať zníženie počtu nezamestnaných o viac ako osemdesiat tisíc osôb, respektíve 4,8 percentuálnych bodov.

Hlbším výskumom pracovných návykov prisťahovalcov a marginalizovaných skupín v Nemecku sa venujú Constant et al. (2009). Využívajúc techniku tzv. „ethnosizera“, rozdeľujú prisťahovalcov a domácich podľa etnickej identity na asimilovaných, integrovaných,

marginalizovaných a separovaných. Dodatočne boli pozorovaní jednotlivci rozdelení podľa toho, či boli / neboli narodení na území Nemecka (prvá generácia migrantov), alebo boli narodení na území Nemecka, ale nemajú nemecké občianstvo, respektíve ich rodičia neboli narodení v Nemecku a nemajú nemecké občianstvo (druhá generácia migrantov). Vybraná vzorka jednotlivcov bola skúmaná v relatívne rannom štádiu nezamestnanosti. Výsledky analýzy preukázali, že separovaní jednotlivci, či už domáci alebo zahraniční, majú relatívne nižšiu pravdepodobnosť zamestnať sa. Analýza dodatočne hodnotí len skupinu separovaných migrantov, ako skupinu s najnižšou rýchlosťou znovu začlenenia na pracovný trh. Napriek tomu, že jedinci v tejto skupine majú porovnateľne vysokú rezervačnú mzdu so skupinou marginalizovaných migrantov (pričom obe sú nižšie ako rezervačná mzda pre členov skupiny asimilovaných migrantov), marginalizovaní migranti vynakladajú podstatne viac úsilia pri hľadaní si práce. Analýza preto zdôrazňuje, že pri tvorbe politiky práce je nutné zohľadniť potreby danej skupiny obyvateľov, aby sa dosiahlo čo najväčšie zrýchlenie ich reintegrácie.

3. PREHEAD MAKROEKONOMICKÝCH MODELOV V PODMIENKACH SR A VO VYBRANÝCH ZAHRANIČNÝCH KRAJINÁCH RELEVANTNÝCH PRE KREOVANIE DLHODOBÉHO MODELU SR

3.1 História teórie rastu

V obdobiach predchádzajúcich neoklasizmu v ekonómii podľa Barro a Sala-i-Martin (2004), v prípade, kedy už môžeme hovoriť o ucelenej teórii rastu, došlo k zadefinovaniu základného technického aparátu, na ktorom teória a modely rastu stavajú. Významne sú diela klasikov ako Adam Smith, David Ricardo a Thomas Malthus, ale aj ekonómov neskorších období ako Frank Ramsey, Allyn Young, Frank Knight a Joseph Schumpeter. Nimi boli vytvorené a rozpracované základné termíny a koncepty, neskôr používané ako základný kameň neoklasickej teórie rastu. Používaná metodológia zahŕňa agregovaný objem kapitálu, agregované produkčné funkcie a funkcie užitočnosti, pričom využíva prostriedky matematického aparátu ako dynamická optimalizácia a diferenciálne rovnice.

Začiatky teórie rastu môžeme vystopovať až k Ramsey, ktorý významným spôsobom prispel k rozpracovaniu teórie spotrebiteľa prostredníctvom separovateľnej funkcie užitočnosti. Ramsey a Fisher predstavili teóriu optimalizácie správania domácností, ktorá má široké uplatnenie nielen v prípade teórie rastu. Ďalším posunom bol Harrod – Domarov model, ktorý vychádza z Keynesiánskej analýzy a prvkov teórie rastu. Prvým neoklasickým modelom je model Solowa – Swana, ktorý využíva neoklasickú produkčnú funkciu s konštantnými výnosmi z rozsahu, klesajúcimi výnosmi z jednotlivých vstupov, pozitívnou elasticitou medzi jednotlivými vstupmi a konštantným sklonom k úsporám. Dnes je uvedený model ešte stále značne využívaný pre analýzu tzv. podmienenej konvergenencie. Nedostatkom uvedeného modelu bol fakt, že považoval technologický pokrok a rast populácie za exogénne daný. Cass a Koopmans rozšírili teóriu prostredníctvom implementácie Ramseyho optimalizácie spotrebiteľa do modelov rastu, vďaka čomu bolo možné považovať mieru úspor za endogénnu premennú. Uvedený model zachováva predpoklad nákladov vstupov prostredníctvom marginálnych produktov práce a kapitálu, a konštantných výnosov z rozsahu, ako aj Pareto-optimálnosti. Pri skúmaní endogénnosti technologického pokroku prispeli Arrow a Sheshinski, ktorí predpokladali, že nové nápady vznikajú spolu s vytváraním produkcie a sú ihneď dostupné pre celú ekonomiku ako externality. Uvedeným prístupom sa uzatvára éra neoklasických modelov rastu, ktoré v mnohých prípadoch slúžili len pre technické zdôvodnenie teórie a pomáhali k nájdeniu kontaktu s realitou. Z uvedeného dôvodu sa paralelne s nimi vyvinula vetva rozvojovej ekonómie, ktorá vzišla z empirického skúmania dôsledkov rastu, pričom nepoužívala tak prepracovaný aparát ako neoklasické modely rastu (Barro a Sala-i-Martin, 2004).

Teória rastu nabrala opäť nový dych v období modelov endogénneho rastu. Významným rozdielom oproti pôvodným neoklasickým modelom rastu, bola snaha modelovať technický pokrok ako endogénnu premennú. Romer, Lucas a Rebelo, predpokladali že ekonomický rast môže pretrvávajúť do nekonečna, pričom tiež predpokladali externality v rozvoji vedy a techniky, ktoré umožňujú neklesajúce výnosy z rozsahu. Začlenením nedokonalkej konkurencie, ktorá vzniká v dôsledku rozširovania výskumu a vývoja do teórie rastu prestáva platiť predpoklad Pareto-optimálnosti. Očakáva sa pritom vyššia regulácia štátu, ktorá prostredníctvom patentov a licencie stimuluje výskum a vývoj, čo významne rozpracovali Romer, Aghion a Howitt, Grossman a Helpman. Nové trendy taktiež zahŕňajú možnosť difúzie a napodobňovania technológií používaných v rozvinutých krajinách rozvojovými, čo môže mať zásadný vplyv na priebeh podmienenej konvergencie v jednotlivých krajinách. Ďalej je tu snaha endogenizovať mieru rastu populácie, ktorá bola tiež v pôvodných neoklasických modeloch rastu exogénna. Za jej determinanty sa považujú príjem na obyvateľa a hodinové mzdy, ktoré preukázali konzistentné výsledky v prípade niektorých krajín. (Barro a Sala-i-Martin, 2004). Je treba zdôrazniť, že významným posunom oproti neoklasickým modelom rastu je vysoký dôraz na empirické implikácie daných zistení a užší vzťah medzi teóriou a praxou.

3.2 Makroekonomické modely aplikované v podmienkach SR

V nasledujúcej časti práce diskutujeme vybrané makroekonomické modely používané na Ministerstve financií SR, v Slovenskej akadémii vied, v Infostate atď. na modelovanie a prognózovanie ekonomického vývoja SR.

Model ministerstva financií SR

V roku 2004 pod záštitou Ministerstva financií Slovenskej republiky bol vyvinutý autorom Scottom Livermorom (2004) štvrtročný ekonometrický model, v rámci projektu Svetovej banky – Finance Management, a bol navrhnutý tak, aby bol schopný vyhotovovať prognózy na krátkodobý a dlhodobý výhľad pre slovenskú ekonomiku. Model je založený na príjmo-vo-výdavkovej metóde pričom kladie dôraz na ponuku. Má v sebe zahrnutý člen korigujúci chybu – Error Correction Model. Modelom je možné na základe ECM zachytiť tak krátkodobé ako aj dlhodobé vzťahy. Tento model z dlhodobého hľadiska vychádza z neoklasickej teórie a výstup určuje faktory na strane ponuky. Môžeme teda povedať, že inflácia z dlhodobého horizontu je vlastne peňažným javom, resp. že peniaze sú neutrálne vo vzťahu k výkonu. Z krátkodobého pohľadu ide o keynesiánsky model, pretože sa prejavuje pomalou reakciou cien k objemu napr. zvýšený dopyt najprv vedie k vyššej produkcii a zamestnanosti, ale v konečnom dôsledku zvyšovanie miezd a cien vedie k zavedeniu prísnejšej menovej politiky a zníženiu konkurencieschopnosti.

Model vychádza z Cobb-Douglasovej produkčnej funkcie. Výstup je určený rastom produktivity práce, kapitálu a od rovnováhy na pracovnom trhu. Rovnovážna miera nezamestnanosti vystupuje v modeli ako exogénna premenná a je používaná spolu s pracovnými silami na odvodenie rovnovážnej zamestnanosti.

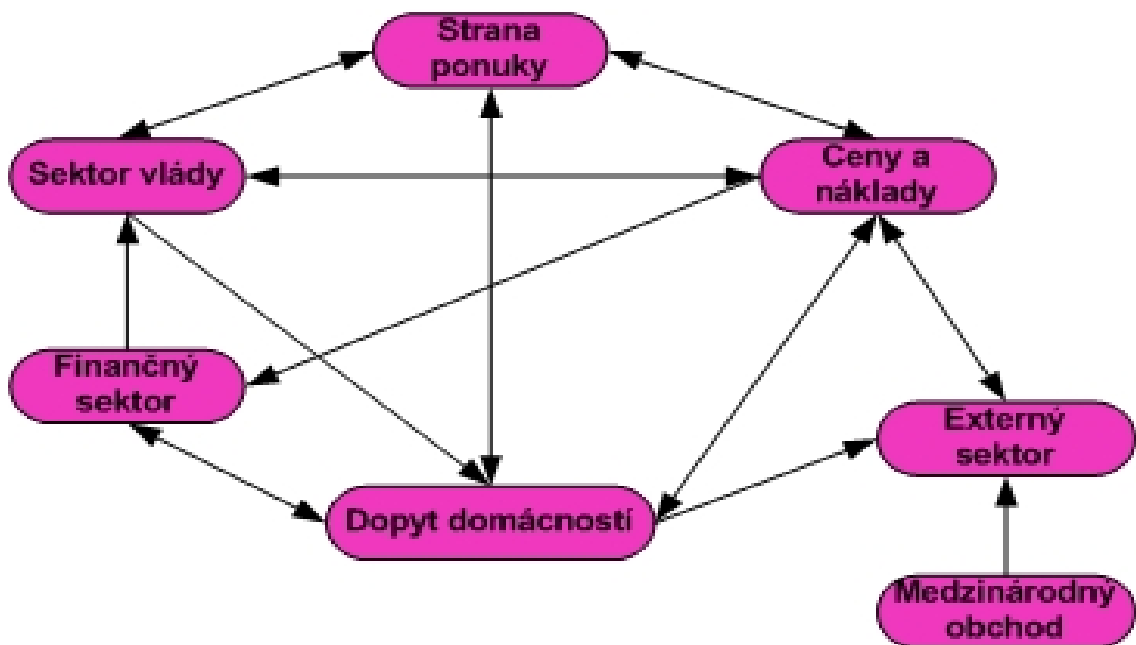
Z dlhodobého hľadiska má zamestnanosť konvergovať k bodu kedy sa produktivita práce rovná reálnej mzde v zmysle maximalizácie príjmov. Krátkodobé hľadisko dynamiky stanovuje hospodársky rast produktivity a oneskorené premenné.

Rovnica určujúca rovnovážnu úroveň zamestnanosti, je funkciou rovnovážnej miery nezamestnanosti a pracovnej ponuky. Štrukturálne faktory sú určené exogénne. Ponuka práce určuje mieru účasti štrukturálnych faktorov a počtu obyvateľov v produktívnom veku.

Vytvorený model je nástrojom na analýzy, skúma ekonomické riziká a posudzuje zvolené politiky v konzistentnom rámci. Ide o nástroj na vytváranie alternatívnych scenárov a posudzovanie zavedenej konštrukčnej politiky, prináša štruktúru pre dlhodobjšie projekcie. Je vhodným nástrojom na posudzovanie reakcie ekonomiky na výkyvy z rovnovážneho stavu. Na nasledujúcom obrázku 3.1 môžeme vidieť štruktúru modelu.

Daný model je síce vhodným modelom na vyhotovovanie prognóz, ale len na určité obmedzené obdobie a pre naše účely nie je vhodným modelom z dôvodu slabého rozdelenia a rozpracovania sociálneho systému v krajine.

Obrázok 3.1
Schéma modelu ministerstva financií

Zdroj: Livermore, S.: An Econometric Model of the Slovak Republic, preklad autori.

Model Ekonomického ústavu SAV

Na Ekonomickú ústavu SAV bola v roku 2010 publikovaná Makroekonomická prognóza vývoja slovenskej ekonomiky so zameraním na vývoj dopytu po práci, pričom zadávateľom tejto expertíznej štúdie bolo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Ako nástroj na prognózovanie vývoja slovenskej ekonomiky autori použili ekonometrický model SAS BIER_ECM_09q2 upravený v apríli 2009 vytvorený na Ekonomickom ústave SAV. Tento model pracuje so štvrťročnými dátami od prvého štvrťroku 1995, po druhý štvrťroku 2009, ide teda o 58 pozorovaní. Ako zdroje údajov slúžili Štatistický úrad SR, Národná banka Slovenska, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvo financií SR. Prognóza poskytovaná modelom je strednodobá do roku 2013. Model vychádza z makroekonomických základov, je dopytovo orientovaný a rozdelený do 5 samostatných blokov a to: blok trhu práce, blok štátneho rozpočtu, blok cien, blok zahraničného obchodu a blok hrubého domáceho produktu (HDP). Model je zložený z 50 rovníc, z toho je 30 stochastických a 20 identít. Stochastické rovnice sú tvaru ECM. V jednotlivých rovniciach sú použité integrované časové rady rovnakého rádu na základe testu na jednotkový koreň (unit-root) a dlhodobá rovnováha je v rovniciach vyjadrená pomocou kointegračných vzťahov.

Blok trhu práce tvoria dve základné stochastické rovnice jedna sa sústreďuje na zamestnanosť a druhá na mzdu. Rovnica pre mzdu je založená na pozitívnom vzťahu k rastu spotrebiteľských cien a negatívnom vzťahu k rastu nezamestnanosti. Rovnica zamestnanosti je stanovená negatívne od reálnych mzdových nákladov na zamestnanca a pozitívne od reálneho rastu ekonomiky teda od HDP v stálych cenách. Mzdové príjmy obyvateľstva sú determinované počtom zamestnaných a vývojom priemernej nominálnej mzdy.

Rovnice, ktoré popisujú rovnováhu na trhu práce v tomto modeli majú nasledujúci tvar:

1. Rovnica vyjadrujúca rovnováhu v danom roku medzi celkovým dopytom po práci a počtom pracujúcich v jednotlivých výrobných odvetviach:

$$TD = L(C_I) \quad (3.1)$$

kde

TD – dopyt po práci

CI – výrobné odvetvie

L(CI) – počet pracujúcich v jednotlivých výrobných odvetviach

2. Vzťah medzi ponukou pracovnej sily ako súčet zamestnaných a nezamestnaných:

$$TS = TD + TU \quad (3.2)$$

kde

TS – ponuka pracovnej sily

TD – dopyt po práci, zamestnaní

TU – počet nezamestnaných

V štúdií dospeli autori k výsledkom, že v súčasnosti hrá významnú úlohu pri vývoji dopytu po práci vzdelanostná úroveň a zároveň prehlasujú, že tento trend vzhľadom na rozvoj technológií a produktivitu práce bude naďalej pokračovať.

Model Infostatu

Modelový aparát na rýchle odhady vývoja makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky bol vytvorený na Inštitúte informatiky a štatistiky riešiteľským kolektívom pod vedením Ing. Jána Halušku PhD. (2010). Ich základným cieľom bolo vytvorenie modelového aparátu, ktorý by poskytol rýchle odhady vývoja základných makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky. Odhady sa zameriavajú na hrubý domáci produkt a celkovú zamestnanosť.

Tento vytvorený model vychádza pri odhade vývoja celkovej zamestnanosti z metodiky ESNÚ 95. Tvoria ho jednorovnicové ekonometrické modely v tvare Error Correction Model (ďalej ECM). Autori využívali ukazovatele, ktoré sú sledované buď štvrťročne resp. mesačne. Obdobie, na ktoré bol aplikovaný modelový aparát predstavuje 1. štvrťrok 2000 až 2. štvrťrok 2010 v kombinácii so sezónnymi premennými.

Postup konštrukcie z metodologického hľadiska je založený na Engle-Grangerovom algoritme. Parametre jednotlivých modelových vzťahov sú kvantifikované pomocou metódy najmenších štvorcov (OLS).

Z výsledkov, ktoré použitím modelu dosiahli je zrejmé, že vývoj celkovej zamestnanosti v metodike ESNÚ 95 je z dlhodobého hľadiska štatisticky významne determinovaný vývojom celkovej zamestnanosti v metodike VZPS (LDTBI_ILO), ako aj zamestnanosťou v zahraničí v metodike VZPS (LDFBI_ILO). Do modelu autori zahrnuli aj sezónnu premennú, ktorá vyjadruje časť pravidelného sezónneho poklesu celkovej zamestnanosti v metodike ESNÚ 95 v každom 1. štvrťroku analyzovaného obdobia. Kvantifikovaný modelový vzťah možno považovať za dlhodobý rovnovážny vzťah medzi vývojom celkovej zamestnanosti v metodike ESNÚ 95 a vysvetľujúcimi faktormi. Výsledky tohto projektu ukázali, že navrhnutý modelový aparát je schopný vysvetľovať dlhodobé trendy i krátkodobú dynamiku vývoja HDP a celkovej zamestnanosti. Pre riešiteľský kolektív je kľúčové aj zistenie, že nezlyháva ani v podmienkach šokov.

Modely, ktoré sme popísali v predchádzajúcej časti sú modelmi vytvorenými v podmienkach Slovenskej republiky. Tieto modely popisujú správanie ekonomiky SR, najmä v krátkom časovom horizonte. Preto môžu slúžiť iba ako podporné informácie pri tvorbe dlhodobého modelu SR. Dlhodobé modely rastu, ktoré popisujú vývoj makroekonomických ukazovateľov v dlhodobom horizonte v podmienkach SR absentujú. V nasledujúcej časti sa budeme venovať skúmaniu modelov vytvorených napríklad v Rakúsku a v Kanade, ktoré sú využívané na dlhodobé modelovanie a prognózovanie.

3.3 Vybrané makroekonomické modely aplikované v zahraničí

Nasledujúca časť práce bude venovaná vybraným makroekonomickým modelom, aplikovaným v zahraničí. Pôjde o modely Kanadského ministerstva financií, Rakúsky model rastu – ALMM, model skúmajúci nástroje politiky trhu práce, vytvorený na štvrtročných údajoch USA a makroekonomický model určený pre hodnotenie reforiem trhu práce v Nemecku po roku 2005.

Model Kanadského ministerstva financií

Robidoux a Wong (1998), ktorý sa podieľali na Kanadskom ekonomickom a finančnom modeli, známom ako CEFM96, modelujú trh práce prostredníctvom neoklasických predpokladov ako je Cobb – Douglasova produkčná funkcia, s použitím Hicskovho – neutrálneho technického pokroku. Samostatne sa modeluje prirodzená miera nezamestnanosti, cez prirodzenú mieru zamestnanosti, ktorú autori determinujú prostredníctvom štrukturálnych premenných, prirodzenej miery reálnej mzdy v hospodárstve, vývoja hrubého domáceho produktu, počtu zamestnaných, výmenných relácií a relatívnej ceny energie.

Model celkovo pozostáva zo štyroch blokov, konkrétne firmy, spotrebiteľia, vláda a zahraničie. Pričom celková produkcia vyrábaná a spotrebovávaná v krajine je modelovaná dezagregovane prostredníctvom premenných domácej produkcie a zahraničnej produkcie. Domácu produkciu je možné ďalej rozdeliť na produkciu vytvorenú súkromným sektorom a produkciu vytvorenú vládou. Endogénna prognóza modelu bola pre porovnateľnosť vykonaná na štvrtročných dátach za obdobie 1990Q1 – 1994Q4. Simulácie boli vyhotovené pre obdobie 1988 – 2002 (DeSerres et al., 1998).

Cieľom modelu bolo zároveň vykonať analýzu nástrojov hospodárskej politiky kanadskej vlády, ako aj prognózu dopadov použitých nástrojov a možnosť dodatočne vykonať dynamickú simuláciu. Špecifikom modelu je, že uvedené dva ciele bývajú v praktickom modelovaní ťažko dosiahnuteľné súčasne. Ďalším aspektom modelu je časový rozmer, keďže je záujem, aby model zachovával dlhodobú rovnováhu v hospodárstve a pri tom znázorňoval krátkodobé výkyvy z rovnováhy. Preto model využíva prístup s korekčným členom (ECM), ktorý umožňuje oddeliť dlhodobé štrukturálne vzťahy od krátkodobých výchyliet a testovať, prípadne ohraničovať jednotlivé zložky modelu.

Prirodzené úrovne, čiže trendové úrovne jednotlivých premenných sú získané prostredníctvom použitia Hodric – Prescottovho (HP) filtra na pôvodné premenné, vďaka čomu je možné získať premenné ako potenciálny produkt hospodárstva alebo prirodzený dopyt po práci. Ako štrukturálne determinanty ovplyvňujúce mieru zamestnanosti boli v modeli použité index štedrosti poistenia v nezamestnanosti a podiel zamestnancov v odboroch ku celkovému počtu zamestnancov (Robidoux a Wong, 1998).

Rakúsky model rastu – ALMM

V Austrian Institute of Economic Research (WIFO) a Institute for Advanced Studies (IHS) bol zostrojený model Long-run Macroeconomic Model of the Austrian Economy (A-LMM), ktorý vychádza z neoklasickej teórie založenej na „Kaldorových podmienkach“. V A-LMM, sú „Kaldorové podmienky“ výsledkom optimalizácie správania sa dvoch súkromných agentov – firiem a domácností. Do modelu vstupuje aj tretí účastník a to vláda, pričom je na vládu kladená obmedzujúca požiadavka vybilancovaného rozpočtu vyplývajúceho z Paktu stability a rastu. Model je rozdelený na 6 samostatných blokov.

V bloku správanie firiem je trajektória dlhodobého rastu determinovaná faktormi zo strany ponuky. Rozhodujúcu úlohu práve z tohto dôvodu zohráva v modeli správanie sa firiem. Firmy pri produkcii statkov a služieb využívajú vstupy, prácu a kapitál. Základnou produkčnou funkciou, z ktorej sa vychádza v modeli je funkcia podľa Harroda, ktorá vychádza zo všeobecne známych predpokladov konštantných výnosov z rozsahu produkcie na základe neutrálneho technického pokroku. Tento predpoklad je konzistentný s „Kaldorovými podmienkami“.

Z maximalizácie zisku subjektov pre príslušné ohraničenia zdrojov a danej výrobnjej technológie je odvodený dopyt po faktoroch. Z neoklasickej investičnej funkcie vychádza investičná funkcia, ktorá počíta s predpokladaným budúcim vývojom. Táto investičná funkcia je modifikáciou pôvodnej neoklasickej investičnej funkcie. Modifikácia spočíva v zohľadnení investičných nákladov pre nové kapitálové statky. Práve toto zohľadnenie v modeli zabezpečuje plynulý tok investícií v čase a taktiež dáva priestor pre simulovanie rozličných scenárov. Investície popísané týmto spôsobom sú v súlade s Hayasiho prístupom.

Druhý blok popisuje správanie sa domácností prostredníctvom maximalizačnej úlohy s danými rozpočtovými ohraničeniami v čase. Spotreba a úspory sa generujú na základe štruktúry tak, že pri ich generovaní sa uvažuje aj s očakávaným budúcim vývojom. Od diskontovaného očakávaného budúceho disponibilného príjmu a finančného bohatstva je závislá spotreba a rovnako je závislá aj od aktuálneho disponibilného príjmu a to z dôvodu dôležitosti ohraničenia likvidity pre domácnosti. Takéto spotrebné správanie sa domácností je založené na modeli prekrývajúcich sa generácií vyjadreného v spojitom čase, ktorý prezentoval Blanchard a Fisher (1989). Model predpokladá, že jednotliviec počas života spotrebuje celý svoj príjem, čo znamená, že sa neuvažuje s dedičstvom pre pozostalých. Autori tento model nazvali aj modelom permanentnej mladosti. V A-LMM sú za účelom dosiahnutia realistickejšieho zobrazenia do modelu príjmov zavedené dane a transfery. Domácnosti vyrovnávajú svoju spotrebu v čase. Ak skutočné príjmy domácností sú nižšie než očakávané, potom domácnosti akumulujú dlh, naopak ak sú skutočné príjmy vyššie potom domácnosti začnú šetriť.

Samostatným blokom je aj blok trhu práce, ktorý je členený na tri samostatné sektory a to: ponuka práce, dopyt po práci a mzdy spolu s nezamestnanosťou. Aby domácnosti získali spotrebné statky tak ponúkajú svoju prácu za účelom získania príjmu. Ponuka práce teda predstavuje súčet zamestnaných a nezamestnaných.

V modeli je zavedené veľmi podrobné členenie populácie spolu s ich mierou participácie. Toto členenie je na základe veku a pohlavia, vďaka tomu je možné podrobne vysvetliť rôzne správanie, tak zamestnaných žien, ako aj mužov oddelene v rôznych vekových kategóriách.

Štvrtým blokom sú príjmy a finančná bilancia domácností, ktorá je zameraná na analýzu disponibilného príjmu a jeho odvodenie z makroekonomického agregátu HDP.

Depreciácia kapitálu je započítaná do národného príjmu. Potom hrubý prevádzkový prebytok autori vyjadrili ako sumu príjmov vlastníkov, príjmy jednotlivcov z nájomného, zisku korporácií, úrokových príjmov a depreciácie kapitálu. Od HDP v bežných cenách sa odrátavajú nepriame dane a pripočítajú subvencie. Cobb-Douglasová produkčná funkcia zabezpečuje, že podiel jednotlivých faktorov je konštantný v rovnovážnom stave.

Ďalším blokom v modeli je blok vlády, ktorý je modelovaný prostredníctvom konštantných elasticít pre hlavné časti jej príjmov a výdavkov. Môžeme povedať, že vládny sektor je zo strany príjmov obmedzený, t.j. vláda nemôže minúť viac než získa na daniach, príspevkoch na sociálne zabezpečenie a ostaných menších príjmov.

Spotreba vlády je iba drobná časť vládnych výdavkov. Skladá sa z hrubej pridanej hodnoty verejnej správy nezahrňujúc trhové aktivity štátnych podnikov a dopyt po polotovaroch.

V šiestom bloku je veľmi podrobne rozčlenený systém sociálneho zabezpečenia. Modeluje sa príjmová a výdavková strana systému a to veľmi jednoznačne na základe dôchodkového poistenia, zdravotného, úrazového poistenia a poistenia v nezamestnanosti. V modeli zohráva dôležitú úlohu demografický vývoj ako vysvetľujúca premenná. Pre verejnú správu musí platiť podmienka dlhodobého vybilancovaného rozpočtu, aj keď jeho jednotlivé časti môžu fungovať s deficitom. A aj táto vlastnosť zabezpečuje, že dlhodobé správanie je v súlade s neoklasickou teóriou rastu a zároveň konzistentné s „Kaldorovými podmienkami“.

Model rastie na vybilancovanej trajektórii rastu a je ovplyvňovaný exogénne danou mierou rastu pracovnej sily a technického pokroku, čo môžeme tvrdiť na základe vyššie uvedených poznatkov.

Daný model sa stal aj východiskom makroekonomického modelu pre analýzu dlhodobého vývoja slovenskej ekonomiky, ktorý bol prezentovaný ako pracovný materiál pri riešení prvej fázy projektu Stratégia SR. Autori sa v práci snažili o zmapovanie Lon-run Macroeconomic Model of the Austrian Economy za účelom jeho využitia v danom projekte a zostrojenia obdobného modelu. Cieľom bolo generovať scenáre, ktoré by zachytávali vplyv starnutia populácie najmä na zamestnanosť, ekonomický rast a sociálny systém.

Model na skúmanie nástrojov politiky trhu práce

Jung a Kuester (2011) vo svojej práci upozorňujú na dôležitosť použitia viacerých nástrojov politiky práce, obzvlášť v prípade recesie. Kritizujú doterajšie prístupy, ktoré sa sústreďovali na znižovanie podpory v nezamestnanosti, pričom poukazujú na možnosti iných nástrojov ako dotácie na novovytvorené pracovné miesta a zdaňovanie prepúšťania. Ich zistenia sú dokladované na modeli reálnych hospodárskych cyklov, ktorý umožňuje frikcie párovania Mortensen a Pissaridesoveho typu.

Trh práce bol modelovaný prostredníctvom spojitého kontinua homogénnych zamestnancov a nekonečného počtu firiem, ktoré sú schopné zamestnať práve jedného zamestnanca, pričom všetky firmy sú vlastnené rovnomerne všetkými zamestnancami modelu. Uvažuje sa pri tom z diskretným časom, počas ktorého môže dôjsť k zmene stavu zamestnanca zo zamestnaného na nezamestnaného, čiže k prepusteniu. Model bol kalibrovaný, na základe príslušnej literatúry a štvrtročných historických údajov USA za obdobie 1971Q1 – 2011Q1.

Špecifickými znakmi modelu sú averzia pracujúcich k riziku, zachytenie námahy zamestnanca spôsobenej hľadaním nového zamestnania (pričom vynaložená námaha sa pretransformuje v súkromnú informáciu), vylúčenie okamžitej zmeny zamestnania v prípade nezamestnaných, naznačenie súkromnej efektívnosti prepúšťania a uzatvorený ekonomický model. Model rozšíril danú problematiku o prístup, v ktorom sa používa viacero nástrojov politiky práce súčasne a zároveň uvažuje s vyplácaním podpory v nezamestnanosti, pri pôsobení frikcií v procese párovania. Snahou autorov bolo nájsť optimálnu politiku práce, v podmienkach recesie, ktorá bola modelovaná ako záporný produkčný šok.

Kroky vlády, ktoré v uvedenom prípade autori popisujú, môžeme charakterizovať nasledovne. Zdanenie firiem v prípade prepúšťania, vďaka čomu sa vyrovná rozdiel medzi spoločenským a súkromným ohodnotením zvýšenia počtu nezamestnaných, ktorý spôsobí vyššie náklady sociálneho systému. Uvedený regulačný mechanizmus je zavedený napriek tomu že firmy vyplácajú svojim zamestnancom odstupné, čím sa zabezpečí, že časť nezamestnaných bude krytá prostredníctvom súkromného sektora a v prípade recesie sa znížia výdavky vlády, ktoré bývajú v čase recesie značne zvýšené. Ďalším uvažovaným nástrojom je zvýšenie dane z príjmu na základe produkcie. Ďalej dotovanie časti nákladov na vytvorenie novej pracovnej pozície a ako posledné, už viackrát spomínané dávky z poistenia v nezamestnanosti.

Uvedené dávky sú spojené s problematikou „morálneho hazardu“, ktorý v modeli vzniká z dôvodu, že štát nie je schopný sledovať, či si nezamestnaný skutočne hľadá zamestnanie a teda skutočne dochádza k jeho poklesu užitočnosti. V dôsledku morálneho hazardu je v modeli prítomných viacero parametrov, ktoré ak by boli nulové, tak by model spĺňal Hosiosové podmienky, podľa ktorých sú zamestnanci neutrálni k riziku.

Autori pri riešení modelu decentralizovali ohraničený problém efektívneho rozhodovania štátu na jednotlivé nástroje (daň z prepúšťania, dotácie na voľné pracovné miesta a podpora v nezamestnanosti). Prostredníctvom výpočtov ukázali, že pri zavedení vyšších daní z prepustenia a dotácií na voľné pracovné miesta a pri zachovaní až miernom zvýšení

podpory v nezamestnanosti, dochádza k rýchlejšiemu návratu do ustáleného stavu, teda zmierneniu dopadov recesie. Uvedením nových nástrojov sa tiež zabezpečí zachovanie sociálneho zaistenia poskytovaného prostredníctvom poistenia v nezamestnanosti, ktoré by bolo nutné za iných okolností redukovať. Kritika autorov vlastnej práce pozostáva z rovnomernej užitočnosti z každého zamestnania, ktorá sa v realite môže líšiť (Jung a Kuester, 2011).

Makroekonomický model na hodnotenie reforiem trhu práce v Nemecku po roku 2005

Model zavedený v Nemecku bol vyhotovený autormi (Krebs a Schefferl, 2011) za účelom vyhodnotenia merateľných dopadov „Hartzovej“ reformy. V modeli hľadania je zavedený predpoklad nekonečného časového horizontu, a tento čas je považovaný za diskrétnu premennú. Celková produkcia je modelovaná ako produkcia, ktorá sa neopotrebováva a jej použitie je všestranné, to znamená, že môže byť použitá na ďalšie investovanie resp. na spotrebu. Jedným z predpokladov modelu je aj použitie dvojrozmerného priestoru $S = S_1 * S_2$ pričom S_1 v modeli vyjadruje stavy aktuálne zamestnaných a S_2 vyjadruje nezávisle a rovnomerne distribuované zmeny v opotrebovaní ľudského kapitálu.

Model bol kalibrovaný spôsobom, aby odzrkadľoval údaje Nemecka v období pred rokom 2005. Práve prostredníctvom týchto kalibrácií modelu sa dali určiť kvantitatívne vplyvy reforiem, ktoré boli zavedené na trhu práce. Autori na základe výsledkov konštatujú, že zavedená reforma v roku 2005 viedla k výraznému vplyvu na zamestnanosť, čo malo dôsledok posilnenie celkovej produkcie a zvýšenie blahobytu v prípade krátkodobo nezamestnaných domácností.

V modeli vystupujú hlavne domácnosti, ktoré sú kľúčovým sektorom. Autori predpokladajú nadväznosť identických a nekonečne pretrvávajúcich domácností s jednotkovým objemom. Každý domácnosti pripadá pozitívna užitočnosť zo spotreby a naopak negatívna z námahy, ktorú vynakladajú pri hľadaní práce, pričom preferencie domácnosti sú separovateľné v čase. Pravdepodobnosť s akou sa nezamestnané domácnosti opätovne zaradia do pracovného procesu v nasledujúcom období je daná prostredníctvom rozdelenia intenzity hľadania práce. Z daného nám vyplýva, že funkcia užitočnosti jedného obdobia sa dá rozdeliť na spotrebu vynaloženú na hľadanie zamestnania. Domácnosti, ktoré vystupujú v modeli sú rozdelené buď na zamestnané alebo na nezamestnané. Nezamestnané domácnosti majú právo na poberanie vysokých resp. nízkych dávok v nezamestnanosti a to podľa ich schopnosti v hľadaní novej práce.

Súkromný sektor je v modeli opísaný prostredníctvom identických firiem s neoklasickou produkčnou funkciou, na základe ktorej firmy vyrábajú univerzálnu (all-purpose good) produkciu. Uvedenú produkciu je možné spotrebovať alebo investovať do fyzického, prípadne ľudského kapitálu. Sektor vlády, ktorý rovnako vystupuje v modeli má za úlohu rozdeľovať dávku v nezamestnanosti. Sektor vlády predpokladá vyrovnaný rozpočet vlády a to v každom jednom období. Tento sektor disponuje okrem základných práv ako je nepriama daň, výška dávok poistenia v nezamestnanosti aj stanovením predpokladanej doby, počas ktorej môže a má právo nezamestnaný poberať vysokú dávku.

ZÁVER

Problematika inkluzívneho rastu má potenciál stať sa jedným z kľúčových nástrojov riešenia problémov trhu práce a tým napomôcť aj k postupnému zdravému makroekonomickému vývoju krajiny. Z pohľadu definície je možné chápať inkluzívny rast rôznorodo. Absolútna definícia rastu v prospech chudobných je v súlade s definíciou inkluzívneho rastu, naproti tomu relatívna definícia môže označovať aj prípady, kedy je dosahovaný nízky hospodársky rast, z ktorého profitujú najmä chudobní, pričom dôrazom inkluzívneho rastu je vysoké a stabilné tempo hospodárskeho rastu (Svetová banka, 2009). Na základe toho, definícia inkluzívneho rastu, ktorou budeme ďalej pracovať je takáto: krajina alebo územie zaznamenalo inkluzívny rast, ak v období, počas ktorého sledované územie alebo krajina dosiahla hospodársky rast, ktorý je intenzívny, ale neohrozuje budúci rast alebo blahobyť došlo k zvýšeniu zapojenia jednotlivých členov spoločnosti do transformačného procesu. Čiže na tvorbe a výsledkoch hospodárskeho rastu sa podieľa vyššia časť populácie krajiny než tomu bolo v predchádzajúcom období.

Z pohľadu dlhodobého modelovania musíme skonštatovať, že dlhodobé modely v podmienkach SR absentujú. Makroekonomické modelové nástroje aplikované v SR sú najmä komplexné, ekonometrické modely umožňujúce hlavne krátkodobé až strednodobé projekcie. Jediný dlhodobý model, ktorý bol v SR aplikovaný, bol vyvinutý na Ekonomickom ústave SAV. Práve tento model spolu s dlhodobým modelom Rakúskej ekonomiky (ALMM) budú slúžiť ako východisko počas kreovania dlhodobého modelu SR. ALMM bol zvolený najmä z dôvodu, že je to model malej otvorenej ekonomiky z rovnakého geografického regiónu. Informácie z modelov aplikovaných na SR budeme využívať najmä ako užitočné podklady počas kalibrácie a odhadovania parametrov dlhodobého modelu. Model bude navrhnutý tak, aby umožňoval preskúmanie konceptu inkluzívneho trhu práce, rôznych prístupov k APTP, vzdelanostnej politiky resp. sociálnej politiky s ohľadom ich vplyvu na dlhodobý makroekonomický vývoj SR.

LITERATÚRA

ADAMCHIK, V. (1999): The Effect of Unemployment Benefits on the Probability of Re-employment in Poland. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61, Issue 1, pp. 95 – 108. doi: 10.1111/1468-0084.00118.

ANTMAN, F. – MCKENZE, D. (2005): Poverty traps and Nonlinear Income Dynamics with Measurement Error and Individual Heterogeneity. [Policy Research Working Papers 3764.] 32 pp. doi: 10.1596/1813-9450-3764. Dostupné na: <<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3764>>

AZARIADIS, C. – STACHUSKI, J. (2005): Poverty Traps. In: AGHION, F. – DURLAUF, S. N. (eds.): *Handbook of Economic Growth*. Elsevier, Vol. 1, Part A, pp. 295 – 384. ISBN 978-0-444-52041-8. doi: 10.1016/S1574-0684(05)01005-1

BARRO, R. J. – SALA-I-MARTIN, X. (2004): *Economic Growth*. 2nd edition. Massachusetts: The MIT Press, 654 pp. ISBN 0-262-02553-1.

BAUMGARTNER, J. et al. (2004): A Long-run Macroeconomic Model of the Austrian Economy: Model Documentation and Simulations. [Workshops No. 5.] Oesterreichische Nationalbank, pp. 170 – 271. Dostupné na: <http://nationalbank.at/dms/oenb/Publikationen/Volkswirtschaft/Workshops/2005/Workshop-No.-05/chapters/a_longrun_macroeconomic_model_tcm16-27703.pdf>

BLACK, J. (2002): *Dictionary of Economics*. New York: Oxford University Press, 507 pp. ISBN 0-19-860767-9.

BRUTON, H. J. (1991): Broad-Based Growth: Concepts and Processes. In: *Policy Reform for Broad-Based Growth: A Research Workshop (Final Report)*. 149 pp. Dostupné na: <http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnabh997.pdf>

CONSTANT, A.F. – KAHANEC, M. – RINNE, U. – ZIMMERMANN, K. F. (2009): Ethnicity, Job Search and Labor Market Reintegration of the Unemployed. [Discussion paper No. 4660.] Bonn: IZA. 23 pp. Dostupné na: <<http://ftp.iza.org/dp4660.pdf>>

DESERRES, A. – ROBIDOUX, B. – WONG, B. S. (1998): The Canadian Economic and Fiscal Model 1996 Version CEFM96: Part 2. [Working paper 98-06.] Canada: Department of Finance, 55 pp. Dostupné na: <<http://www.fin.gc.ca/pub/pdfs/wp98-06e.pdf>>

DFID (2004): What is Pro-Poor Growth and Why Do We Need to Know? In: *Policy Division Info Series, Pro-Poor Growth Briefing Note 1*, London: Department for International Development. 4 pp. Dostupné na: <<http://www.sed.manchester.ac.uk/research/iarc/ediais/pdf/BriefingNote1.pdf>>

EURÓPSKA KOMISIA (2010): *Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. March 3rd. 34 pp. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>>

EURÓPSKA KOMISIA (2011): *The Measurement of Extreme Poverty in the European Union*. 108 pp. Dostupné na: <<http://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/measurementExtreme.pdf>>

EUROSTAT (2010): *Combating poverty and social exclusion: A statistical portrait of the European Union 2010*. [Statistical books.] Belgium: European Union, 120 pp. ISBN 978-92-79-13443-2. Dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EP-09-001/EN/KS-EP-09-001-EN.PDF>

FILGES, T. – GEERDSEN, L. P. – KNUDSEN, A. S. D. – JØRGENSEN, A. M. K. – KOWALSKI, K. (2013): Unemployment Benefit Exhaustion: Incentive Effects on Job Finding Rates: A Systematic Review. [Campbell Systematic Reviews 2013:4.] Denmark: The Campbell Collaboration, 104 pp. ISSN 1891-1803. doi: 10.4073/csr.2013.4 Dostupné na: <<http://www.campbellcollaboration.org/lib/download/2579/>>

- GYARFAŠOVÁ, O. et al. (2006): Evaluácia sociálnej politiky zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti. [Výskumná správa 2005/0707.] Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 96 s. Dostupné na: <http://www.ivo.sk/buxus/docs//socialna_inkluzia/Evaluacia_soc_politiky_SK.pdf>
- HAUSMANN, R. – RODRIK, D. – VELASCO, A. (2005): Growth Diagnostics. [Research paper.] Cambridge: Mimeo, Harvard Kennedy School. Dostupné na: <<http://www.hks.harvard.edu/fs/drodrik/Research%20papers/barcelonafinalmarch2005.pdf>>
- HUJER, R. et al. (2007): Estimating the Macroeconomic Effects of Active Labour Market Policies using Spatial Econometric Methods. [Discussion paper.] 24 pp. Dostupné na: <[http://wise.xmu.edu.cn/panel2007/paper/WOLF\(Katja\).pdf](http://wise.xmu.edu.cn/panel2007/paper/WOLF(Katja).pdf)>
- JUNG, P. – KUESTER, K. (2011): Optimal Labour Market Policy in Recessions. [Working paper No. 11-48.] Philadelphia: Research Department, Federal Reserve Bank of Philadelphia, 46 pp. Dostupné na: <<http://www.philadelphiafed.org/research-and-data/publications/working-papers/2011/wp11-48.pdf>>
- KREBS, T. – SCHEFFEL, M. (2013): A Macroeconomic Model for the Evaluation of Labor Market Reforms. [IMF Working paper 13/42.] International Monetary Fund, 42 pp. Dostupné na: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1342.pdf>>
- KUREKOVÁ, L. (2010): Ľudský kapitál: Zamestnanosť a pracovná sila. Správa o stave podnikateľského prostredia v SR. Bratislava: Stredoeurópska univerzita Budapešť a CELSI, 16 s. Dostupné na: <http://alianciapas.sk/wp-content/uploads/2013/03/sspp_2010_01a_zamestnanost.pdf>
- KUSÁ, Z. a kol. (2008): Hodnotenie činnosti partnerstiev sociálnej inklúzie. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 91 s. ISBN 978-80-85544-54-1. CD-ROM. Dostupné aj na: <http://www.fsr.gov.sk/external/37/1184_attach_hodnotenie_cinnosti_partnerstiev_socialnej_inkluzie.pdf>
- LIVERMORE, S. (2004): An Econometric Model of the Slovak Republic. Financial Policy Institute, Ministry of Finance of the Slovak Republic, 54 pp. Dostupné na: <<http://www.mfsr.gov.sk/en/Documents/Ifp/model.pdf>>
- WTO (2012): Macroeconomic stability, inclusive growth and employment. In: UN System task team on the Post-2015 UN Development agenda, 12 pp. Dostupné na: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think%20Pieces/12_macro_economics.pdf>
- PÁLENÍK, V. – PÁLENÍK, M. – ŠIMO, A. (2011): Inkluzívny trh. Bratislava: Inštitút zamestnanosti, 94 s. ISBN 978-80-970204-2-2. Dostupné na: <<http://www.iz.sk/download-files/sk/inkluzivny/inkluzivny-trh-dokument.pdf>>
- RAVALLION, M. – CHEN, S. (2003): Measuring pro-poor growth. [Economics Letters No. 78.] Elsevier, pp. 93 – 99. Dostupné na: <http://dad.ecn.ulaval.ca/features/files/Rav_Chen_2003.pdf>
- ROBIDOUX, B. – WONG, B. S. (1998): The Canadian Economic and Fiscal Model 1996 Version CEFM96: Part 1. [Working paper 98-05.] Canada: Department of Finance, 70 pp. Dostupné na: <<http://www.fin.gc.ca/pub/pdfs/wp98-05e.pdf>>
- SVETOVÁ BANKA (2009): What is Inclusive Growth. [PRMED Knowledge Brief.] 16 pp. Dostupné na: <<http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>>
- SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2012): The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe. [Insight Report.] Geneva: World Economic Forum, 40 pp. ISBN 92-95044-43-6. Dostupné na: <http://www3.weforum.org/docs/CSI/2012/Europe2020_Competitiveness_Report_2012.pdf>

ŠIKULA, M. a kol. (2010): Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti. [Monografia.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2010, 695 s. ISBN 978-80-7144-179-3.

WAPLER, R. – WERNER, D. – WOLF, K. (2008): Macro-Evaluation of Active Labour Market Policies in West and East Germany. An Extension of the Theory and empirical Evidence. Nürnberg: Institute for Employment Research, 26 pp. Dostupné na: <http://doku.iab.de/veranstaltungen/2008/lmp2008_papers_wapler_werner_wolf.pdf>